

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

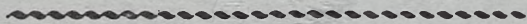
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ILDSGÅRD

-dens beboere og nogle af
deres efterkommere

Ildsgaard fotograferet omkring år 1890

ILDSGAARD

dens beboere og nogle af deres efterkommere

Udgivet 1975

FORORD

Når man prøver at efterforske en ting, og man har fået hul på problemet, griber tingene om sig, og oplysningernes mængde breder sig som ringe i vandet. Som en kuriositet skal her gengives en stamtavle, som jeg fandt i min fars efterladenskaber, og som han har fået fra Bernhard Larsen (forfatteren til Hagelskjærbogen). Det interessante består ikke i, at vi nedstammer fra Gorm den Gamle, for det gør de allerfleste i dette land statistisk beregnet; men at man har været i stand til at påvise det.

”FRA GORM DEN GAMLE TIL HAGELSKJÆR I IKAST”

NB. Kilder bl.a. J.G.F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans sønner s. 27. H. Hagerup 1871. Trap: Ringkj. amt s. 103, 175, 140, 142 og 190. Danmarks aldersårbog 1893, 1898 og 1899. Kalf-Biogr. lex. Hards. årb. 1911 s. 76, 1923 s. 43 og 1943 s. 56. J. Abildtrup: Selvejerslægten Bjødstrup. E. & B. Larsen: Hagelskjærlægterne.

1. Gorm den Gamle, død 940, g.m. Thyra Danebod.
2. Harald Blaataand 940-86, g.m. Tove, d. af Codrittefyrsten Mistivoi.
3. Svend Tveskæg 986-1014, g.m. Gunhild, d. af Fyrst Micczyslaw, Polen.
4. Estrid S., g.m. Wulfsige Spraklingson (Ulf Jarl).
5. Svend Estridsen (Svend Ulfson) 1047-74, f. ca. 1019?
6. Knud den Hellige, f. ca. 1043, d. 1086, g.m. Edele, d. af Robert af Flandern.
7. Cæcilie, g.m. Erik Jarl af Gøtaland.
8. Inge Eriksdatter, g.m. Asser Rig, d. 1157.
9. Esbern Snare, g.m. Ingeborg.
10. Ingeborg af Borg, d. 1267, g.m. Peder Strangesen af Kallundborg.
11. Elisabeth Pedersdt., g.m. Niels Erlandsen, Præfekt i Lund.
12. Cecilie Nielsdt. Galen, g.m. ridder og marsk Jens Kalf, ca. 1304.
13. Johannes Kalf, ridder ca. 1330.
14. Erland Kalf, lensmand på Riberhus, Skanderborg slot & Ålborhus 1359-64.
15. Niels Thorsen Kalf, ca. 1380, væbner, Gimsinggård, Struer.
16. Mourids Nielsen Kalf, f. ca. 1410, d. efter 1463.

17. Inge Mouridsdt. Kalf, g.m. Peder Thomsen, Gimsing- & Struergård 1440-1504.
18. Jens Pedersen, nævnes 1525, g.m. Adele Andersdt. Hvid, d. af Herredsfoged Anders Jepsen Hvid, g.m. Margrethe, enke efter Lensmand på Riberhus Jes Qvie, 1476-86. Se Hvideslægten.
19. Anne Jensdatter, g.m. Herredsf. Søren Christensen, Sparkær, ca. 1540-1618.
20. Mads Sørensen, Graasand, ca. 1580-1652.
21. Kirsten Madsdatter, g.m. Christen Jensen, ca. 1615-80.
22. Laurids Christensen, Bjødstrup, ca. 1670-1722, g.m. Mette Pedersdt., d. af Delefoged Peder Jørgensen, Bjødstrup.
23. Søren Lauridsen Hagelskjær, Selvejer, g.m. Kirsten Pedersdt., Lund.
24. Laurids Sørensen Hagelskjær, 1743-1812, g.m. Johanne Nielsdt., Sunderbæk.
25. Niels Lauridsen Hagelskjær 1773-1849, g.m. Inger Marie Pedersdt. Juulsg.
26. Johanne M. Nielsdt. Hagelskjær 1826-97, g.m. gdr. Jens Frederiksen, Ildsgaard.
27. Niels Hagelskjær 1861-1928, g.m. Karen Medom Madsen 1864-1941. Ildsgaard.

Hvideslægten findes bl.a. omtalt i L.F. la Cours artikel i Årbog for historisk samfund for Sorø amt 1927 og Danmarks adelsårbog 1898.

Galenslægten i Danmarks adelsårbog 1893.

Kalfslægten i Danmarks adelsårbog 1899 og i en afhandling af Hans Olrik i Biografisk Lexikon. Henrik Albertsen Eberstein i Trap, Ringkjøbing amt, side 190 osv. Niels Qvie osv. s.s.t.s. 142 og Hardsyssel årbog fra 1911, side 76.

Trabjergslægten i afhandling af C. Møller i Borbjerg sogns historie, Hardsyssel årbog 1923, side 43 og Chr. Møller Hansen i Hardsyssel årbog 1943, side 56.

Bjødstrupslægten i Jens Abildtrup: Selvejerslægten Bjødstrup 1380-1740 udgivet på eget forlag 1952.

Hagelskjærslægterne i Elvig og Bernh. Larsens bog fra 1944. 374 a. ill.

Det skal oplyses, at de numre, man finder på personerne i denne bog, stemmer overens med numrene i Hagelskjærbogen.

Ildsgaards skiftende ejere er – så vidt som vi har kunnet efterforske det – som følger:

Jens Madsen fæster	1775 - 1796	Niels Hagelskjær	1882 - 1928
ejer	1796 - 1804	Karen Hagelskjær	1928 - 1931
Christian Jensen	1804 - 1811	Thorvald Hagelskjær	1931 - 1965
Frederik Jensen	1811 - 1843	Kaj Hagelskjær	1965 -
Jens Frederiksen	1843 - 1882		

Jeg vil hermed bringe en tak til alle, som har bidraget til denne bogs tilblivelse, en speciel tak til Kaj Abrahamsen, fordi vi må benytte hans tegninger til Ole Højrup's bog "Landbokvinden", og en tak til de to øvrige redaktionskomitemedlemmer Anny Andersen 621 og Niels Hagelskjær 663 for deres store indsats.

Niels Hugo Hagelskjær

Ildsgaard og dens beboere

Ildsgaards historie går faktisk så langt tilbage som de lokalhistoriske kilder rækker, og af denne ene gård er, kan man godt sige, hele den nuværende Ilskov kommune opstået. I hvert fald var Ildsgaard for 3-400 år siden det eneste beboede sted i den del af Sunds sogn, der nu udgør Ilskov kommune.

I Traps Danmark står om Ildsgaard: Ilskov har før været en gård under Hald slot. Da Frederik den Anden solgte den (1579), stod i skødet, at gården "Jedskov" eller "Ilskov" i Sunds sogn skulle svare, foruden andre afgifter, visse kloder jern, hvilket vidner om tidligere tiders jernudvinding, der har været drevet i disse egne. Jernet udsmeltes af myremalmen i små lerklinede ovne. Der fyredes i disse ovne med træ. Deraf navnet Ildskov, idet man må tænke sig, at egnen tidligere har været dækket af skov. Da hedens kolonisation 1759 var under forberedelse, foresloges det bl.a. at erhverve heden vest for Karup å til formålet. Det ville i så fald blive nødvendigt at købe de herliggende enlige gårde, og Marcus Heilenchrone på Herningholm fik til opgave at rette forespørgsel til ejerne og at indhente oplysning om gårdenes forhold, om de kunne købes, og til hvilken pris. 1759 hørte gården Hessellund under Lundernæs, hvis ejer, Bülow, var bosat i Holsten. Gården Ildsgaard hørte ligeledes under Lundernæs og tænktes også købt. Efter at have indhentet direktiver hos ejeren meddelte Bredal, at de to gårde nok kunne købes. Der var til Ildsgaard 10-5-3-3 htk., (1 tønde hartkorn = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album) og til Hessellund 7-3-0-1. Denne gård gav 7 rdl. i årlig landgilde og forrettede ægt og kørsel. Ungt mandskab var der intet af, den eneste, der kunne komme på tale, var borttrømt. Der var 2 beboere på gården. Ildsgaard havde 4 beboere, som hver havde 3 rdl. i landgilde, her var ungt mandskab, hvoraf dog kun en var 19 år, mens de andre var børn. Beboerne gjorde ægt og kørsel. Gårdene tilsammen skulle koste 1000 rdl. Desuden forlangte Bülow, at pengene skulle kunne udføres af landet uden at betale "6 te og 10 de penge". Siden Lundernæs var et stamhus (der ikke måtte forringes), ønskede Bülow fritagelse for at købe andet jordegods i stedet.

Om Skåphus berettes, at den blev oprettet kort før 1638 af grev Chr. Rantzau til Herningholm til færehold. Deraf antagelig navnet Schafhaus (færehus) = Skåphus. Det var altså den anden bebyggelse i Ilskov kommune,

og Skåphus blev senere kendt som stor hedekro. Under napoleonskrigene ejedes den af Jens Madsen, Ildsgaard, der solgte den 1811 til Jens Harridskov for 2500 rdl. Da kartoffeltyskerne 1759 indvandrede til egnene nordøst for Ilskov, tænkte regeringen også på at købe Skåphus til tyske kolonister, men det blev ikke til noget. Omkring denne tid var den en hovedgård med bøndergods med mere end 200 tdr. htk. Den havde engang "lige ved 3000 tdr. ld. og var Danmarks største, men dårligste gård".(!)

Med hensyn til størrelse kunne Ildsgaard dog nok være med. Den havde endnu 1820 3437 tdr. ld., men det dyrkede areal var 1683 kun 101 tdr. ld. Endnu større var dog "Lille Nørlund" i Ikast, der havde 3751 tdr. ld., men kun 73 tdr. ld. dyrket, der dog i matriklen takseredes i allerlaveste klasse.

Ildsgaards historie er ikke mindre interessant ved, at den nuværende Hagelskjær-familie i Ilskov, hvis slægtsnavn først i 1850 kom til Ildsgaard med Hanne Hagelskjær, er i stand til at følge deres forfædre i gården tilbage til de gamle sagnospundne tider.

Om gårdens oprindelse fortæller et gammelt sagn, der bl.a. er gengivet på tryk i Silkeborg Dagblad 5. juli 1890 om "Lindorm og Drage" omtrent følgende:

For mange hundrede år siden fandtes der så mange hugorme på egnen, så man til sidst henvendte sig til en klog mand for at komme ondet til livs. Han lovede at udrydde alle hugormene, hvis man ville garantere ham, at der ikke fandtes nogen hugormekonge i miles omkreds. Han lod derfor rejse en lang stang, som han kravlede op i, efter at han først havde sat beboerne ind i, hvad de skulle gøre. Han satte sig nu til at spille på fløjte, så hugorme i hobetal fra en vid omkreds samledes om stangen og hvæsedes ad ham. Beboerne tændte nu ild i lyngen i en meget stor omkreds, og da ilden åd sig ind mod stangen, omkom hugormene i hundredtal, mens de hvæsedes og spyede gift. Da kom hugormekongen, og det endte med, at den kloge mand omkom i flammerne. Indsenderen (fra Hammelegnen) slutter: "Siden blev på heden bygget en gård, som kaldtes Ildsgaard efter ildebranden. Ildsgaard ligger, såvidt jeg husker, i Borring sogn vest for Silkeborg".

Kongemagten benyttede tiden omkring Grevens fejde og reformationen 1534-36 til dels at inddrage alt kirkegods under kronen, dels at bemægtige sig en meget stor del af "bøndergodset" i de 49 herreder her i Jylland, der havde deltaget i bondeoprøret under Skipper Klement.

Da Chr. III havde overvundet dem, blev de dømt til at have hals og gods forbrudt; men bagefter "benådet" på kostbare vilkår, nemlig i første række ved at blive fæstere på deres tidligere selvejergårde.

Denne skæbne er sikkert også overgået beboerne på Ildsgaard. En meget stor del bøndergods gik straks eller senere over i adelens eje, der gang på gang mageskiftede deres del af byttet med kronens gods.

Det ældste, der har kunnet efterspores om Ildsgaard, er da også en sådan byttehandel, der fandt sted 35 år senere. Adelsmanden Iver Lunge til Tirsbæk (ved Vejle) og hustru, Karen Bryske, bortbytter 1579 bl.a. en gård i Sunds, Ildtzhorn (dvs. Ilskov) kaldet, der hører til hans og hans hustrus arvegods. I bytte får de selvejergården Fastergaard nordvest for Skjern (se V. Bendtsen og V. Milthers: Slægten fra Fastergaard).

Denne byttehandel kunne dog ikke træde i kraft straks, da kronen 1564 havde givet Lundenæs len (den sydlige halvdel af det nuværende Ringkøbing amt) i pant til rigsråd Niels Lange til Kjærgaard (ved Bramminge). Han var ganske vist død året efter, 1565, men hans enke, fru Abel Skeel, beholdt til sin død 1585 Lundenæs len i pant, og det virkelige bytte kunne derfor først finde sted dette år.

Straks efter, den 12. august 1585, afstod kronen bl.a. "En entedgaard i Sunds, Ildtzhorn" til Peder Gyldenstjerne til Thim (et par mil nord for Ringkøbing). Denne handel er indført i kronens skøder I side 296. Hvorlænge han har haft gården, er ikke oplyst, men i kronens skøder finder vi den påny nævnt 24. marts 1618, da Chr. IV bl.a. får skøde på "Ildtzhorne" i Sunds fra Chr. Hansen Baden til Nørgaard (Jebjerg). Den 18. juni 1632 udstedte Chr. IV et "Gavebrev til sognepræstembedet i Sunds på 1/2 gård i Ildtshøj i Sunds, når bonden, som nu bor på den dør". Om præsten nogensinde har fået halvpart i den er måske tvivlsomt, thi 27. marts 1646 sælger kronen den samtidig med en mængde andet gods til grev Valdemar Christian, Saltø ved Næstved.

Nu hører vi først igen til gården ved den store matrikelforandring i 1688, da fæsternes navne for første gang her på egnen kommer frem overalt. Ildsgaard hører da under Lundenæs len – altså under kronen, og dens hartkorn forhøjes fra 9 tdr. til 10-5-3-2 tdr. htk., hvilket vidner om, at de daværende fæstere har forbedret gården. Disse var Niels Thomasen, Christen Pedersen, Milthers Christensen og Jens Jensen.

Førstnævnte Niels Thomasen var en søn af Thomas Nielsen i Bøgild i Ikast, og han var i 1683 blevet gift med Edel Christensdatter, antageligt en datter af nr. 2 Christen Pedersen. Deres søn, Niels Nielsen (1689-1773), kom efter sit giftermål omkring 1714 som fæsterbonde til Aadum ved Skjern, og det skyldes sikkert ham, at en anden fra Ildsgaard kom ned i nabolaget og fik Fastergaard i fæste.

Nr. 3 Milthers Christensen (1639-1702) var "gårdmand" i Ilskov fra før

1670 til sin død, gift med Johanne Milthers (død 1710). Sønnen Jens Milthers, født før 1671, arvede faderens "gårdpart" efter ham. Hans søster Kirsten Miltersdatter (1675-1753) blev 1701 gift med Niels Nielsen Søhale fra Søhalegaard i Nr. Snede, og de fik ligeledes en gårdpart i Ildsgaard, men 1725 fik de gennem forvalteren på Lundernæs "Fastergaard" i fæste, og om dem og deres efterkommere, der blev selvejere på gården, er der i 1906 udgivet en statelig stamtavle "Slægten fra Fastergaard". Ovennævnte Jens Milthersen havde 4 sønner, nr. 3 hed Jens Jensen og døbt i Sunds kirke 28. marts 1708. Blev gift med Else Christensdatter. Børn: Peter Jensen, født 1729 og Anna Marie, født 1758. Der har sandsynligvis været flere børn i ægteskabet, men kirkebogen er bortkommet for perioden 1710-1758.

At der boede 4 familier på samme gård var på den tid ikke noget usædvanligt. Fæsterne forhold, hvad gårdens drift angik, var utvivlsomt på det nærmeste af samme art som i den tid landsbyens. Gården blev dreven af dem alle i forening, dog sikkert således, at hver enkelt fæster hæftede for sin del af landgilde og skatter ligesom i byer. Det almindelige var, at alle fæsterne havde lige andel i ejendommen, således at såfremt der var 3 fæstere, skulle hver have $\frac{1}{3}$ af udbyttet, hver svare $\frac{1}{3}$ af den samlede landgilde og skatter. Med hensyn til boligforhold antoges det, at der sædvanlig kun var een bebyggelse, hvori alle fæsterne husedes og havde deres bedrift, at forholdene dog mulig undertiden kan have udviklet sig på anden måde er ikke usandsynligt. Der haves talrige eksempler på, at også hovedgårde navnlig i noget tidligere tid ved skifte deltes mellem alle arvinger, som altså ejede dem i fællesskab. Ved sådanne skifter fik ikke blot alle en vis andel i den egentlige ejendom; men man har flere eksempler på, at også bygninger blev delt. Der findes således en meget detaljeret skifteforretning, hvorved St. Restrups bygning deltes mellem 2 personer – værelse for værelse, kammer for kammer, både for hovedbygning og udbygningers vedkommende. Når en bondegård fordeltes til flere, er bygningerne vel også, så godt som forholdene tillod det, blevet delt mellem disse, dog må man antage, at delingen på grund af små forhold kun har kunnet gennemføres i store træk, og at flere af gårdens rum er blevet fællesrum for alle familier.

Den 25. juni 1775 finder et for Ildsgaards videre skæbne meget betydningsfuldt bryllup sted i Ildsgaard. Den dag vies den 18-årige Anna Marie Jensdatter fra Ildsgaard til den 33-årige tidligere herskabskusk fra Hald hovedgård, Jens Madsen. Ildsgaard hørte på det tidspunkt under Hald.

Jens Hagelskjær (1886-1954) fortæller efter sin far og bedstefar: Bedstefars bedstefar skulle have tjent hos landsdommer Frederik Schinkel på Hald som kusk i 12 år og skulle stamme fra Feldborg. På samme tid havde Frede-

rik Schinkel en frille, som han ønskede godt afsat. Han tilbød derfor kusken Ildsgaard mod, at han tog frillen med. Kusken gik ind herpå, der var lyst til bryllup, og han var flyttet ned på Ildsgaard. Da døde Schinkel, og kusken ville da hverken eje eller have ”jomfruen” og giftede sig i stedet med en pige fra Vestergaard i Sunds. Jeg ved ikke, hvad min tipoldefar hed, men fra en mindetavle i aftægtslejligheden i Ildsgaard ved jeg, at sønnen hed Frederik Jensen og kan heraf slutte, at faderen har heddet Jens. Sønnen var kaldt op efter Frederik Schinkel. Det er også fortalt mig, at Frederik Jensen havde i hvert fald 3 brødre, der var med i napoleonskrigene i 7 år og intet duede til, da de kom hjem. Jeg har set Halds og Schinkels historie igennem fra 1748 til 1794, da Schinkel døde uden at finde kuskens navn. Derimod er der en ridefoged, Jens Frederiksen, Agershob, der druknede i vandkarmen ved Non Mølle natten mellem 17.-18. april 1750. Det kunne vel ikke være fra ham, vi nedstammer?

Om det samme emne skriver Jens Siggaard i en artikel, som han kalder: ”Da herremanden på Hald skænkede sin kusk en gård.” Lidt af en slægts-historie.

Omkring 1768-78 havde landsdommer Fr. Schinkel, Hald ved Viborg, en kusk ved navn Jens Madsen fra Feldborg, Haderup sogn. – Den 4. marts 1778 tilskøder godsejeren denne sin tro tjener Øster Ildsgaard i fæste på gode betingelser. – Landsbyen (Ildsgaer), som hørte under Hald, lå nordligst i Sunds sogn, Hammerum herred. Ildsgaard havde dengang af hartkorn: 5 td., 2 skp., 3 fk., 2¹/₂ album. – Af en fortegnelse over indbo og redskaber samt besætning skal jeg blot anføre, at der af trækdyr var to sorte hopper, 6-7 år, 4 stude og 2 bøller.

Om hvorfor Fr. Schinkel var så god mod Jens Madsen, går der flere sagn. (Fr. Schinkel havde ellers ikke ry for godhed). I vor slægt har vi historien om, at Jens Madsen skulle gifte sig med herremandens frille, men inden ægteskabet fandt sted, døde Schinkel, og Jens Madsen valgte selv sin brud. – Et andet sagn: Fr. Schinkel, Hald, blev af kongen idømt en hård straf (tortur). Herremandens tjener, J.M., tilbød at tage straffen i hans sted. Da kongen hørte dette, tilgav han Schinkel, og denne blev så glad herover, at han tilbød J.M. hele Lysgård sogn. Denne store gave turde J.M. ikke tage imod, men fik så gården. En tredje version: Halds ejermand var til en sammenkomst hos en anden herremand, og kusken ventede udenfor med køretøjet. Han må have haft en anelse om, at man ville hans herre til livs, for han, der var meget stærk, styrtede ind, greb sin herre, flygtede ud til vognen med ham, kørte af sted i fuld fart og bragte ham i sikkerhed.

Fr. Schinkel opbyggede gården i 4 længer á 15 fag i teglmur med godt

ege- og fyrretømmer. Schinkel forbeholdt sig et værelse i vestre ende af stuehuset og en hestestald, kammer og vognskur i den vestre længe. Jens Madsen skulle være fri for hoveri; men gøre ægter og rejser ligesom andre gårdsmand. Værelset og stalden skulle stå til rådighed for herremanden, når han kom på gæsteri. Jens Madsen var min tipoldefar, han blev gift med Jens Jensens datter i Ildsgaard, Anne Marie Jensdatter. Deres forlover var Bertel Madsen, Feldborg, og Peder Jensen (Anne Maries bror). Ildsager 22. april 1779. —

Jens Madsen var en virksom mand; han begyndte som fæster, blev senere ejer. Foruden Ildsgaard ejede han Skåphus fra 1805 til 1811, måske har han også ejet Munklindegaard, der bor han, da han sælger Ildsgaard 1803. Da Jens Madsen sælger Skåphus, bor han i Linå, Sunds sogn. I 1821 sælger han Østergaard i Linå til sin søn Laust. Foruden Østergaard ejede han en fjerdepart af Kielsgaard i Linå. Jens Madsen går nu på aftægt. Jens Madsen døde i 1830, hans kone i 1834, og begge blev begravet på Sunds kirkegård.

Jens Madsens søn, Frederik Jensen (opkaldt efter Frederik Schinkel), født 1781 i Ildsgaard, blev gift med Lisbeth Christensdatter, født 2. juli 1792 også i Ildsgaard. Ved giftermålet var hun 19 år gammel. Forlovere: Jens Madsen, Søren Nielsen begge af Linå. — Min bedstefar, Jens Frederiksen, blev født 25. juni 1815 i Ildsgaard, viet 31. november 1843 til Ane Kathrine Thygesdatter, født 5. juni i Haderup 1817. Forlovere: Aftægtsmand Fr. Jensen, Ildsgaard og Thyge Christensen, gårdmand i Barslund. Året efter den 11. december 1844, blev min mor, Elisabeth Jensen, født, en tid efter kom broderen Frederik Jensen, senere kendt under navnet Fr. Thalund. Han ejede i sin tid Nr. Thalund i Ørre. I dette ægteskab var der kun 2 børn. Morfar giftede sig anden gang med Johanne fra Julsgaard i Bording. I dette ægteskab var der 5 døtre og Niels Jensen, født 7. marts 1861.

Da min morfar gik på aftægt — jeg mindes ham som en høj, stout mand med mellemhvidt hår og skæg, han blev 92 år gammel — fik morbror Niels, der senere tog Hagelskjær som efternavn (hans mor, Johanne var af Hagelskjærslægten), Ildsgaard. Den gamle slægtsgård ejes nu af hans sønnesøn. — Af den samling på tre gårde, som i ældre tid kaldes Ildsgaard, har i min tid kun den østre haft navnet Ildsgaard, de to andre henholdsvis Meldgaard og Vestergaard. — I ældre tid var det ofte sådan, at to eller flere kunne være ejere af samme gård. Det ser ud til, at min oldefar, Fr. Jensen, har giftet sig til sin fødegård. Ildsgaard har før været en gård under Hald slot. Da kong Frederik II solgte den, stod i skødet, at gården Jedskov eller Ildskov i Sunds sogn skulle svare, foruden andre afgifter, visse kloder jern. Det vidner om tidligere tiders jernudsmeltning, der har

været drevet i disse egne og som resulterede i at skovene gik til grunde.

Om samme emne står at læse en artikel i Hardsyssel årbog 1964 af fru Anna Myrhøj, som hun kalder: Sagn – Virkelighed. Den skal her gengives i sin fulde ordlyd.

SAGN – VIRKELIGHED

Af Anna Myrhøj

I en Familie, der stammer fra den lille By Neder Feldborg, i Haderup Sogn, Ginding Herred, har en mærkelig Historie levet Generation efter Generation i over 150 Aar om, at en Kusk engang i længst forsvundne Tider skulde have reddet sin Herre og som Belønning faaet en Gaard, Skaaphus, forærende. Historien lyder:

Halds Ejermannd var til en Sammenkomst hos en anden Herremand, og Kusken ventede udenfor med Køretøjet. Han maa have haft en Anelse om, at man vilde hans Herre til Livs, for han, der var meget stærk, styrtede ind og greb sin Herre, flygtede ud til Vognen med ham, kørte afsted saa hurtigt Hestene kunde løbe og bragte ham saaledes i Sikkerhed.

En anden Version gaar ud paa, at Schinkel skulde ”kysse den blaa Jomfru”.

Man har aldrig rigtig troet paa denne Historie, ligesom man heller aldrig har undersøgt, om der var noget om Snakken.

De unge i Slægten kunde imidlertid godt lide at faa Bevis for Sagens Rigtighed, og jeg gav mig til at studere de gamle Arkivalier, der kunde tænkes at indeholde noget om denne interessante Sag.

Skaaphus, Sunds Sogn, Hammerum Hd., var det ikke svært at finde noget om, men da jeg ikke anede, hverken hvad Herremanden eller Kusken hed, eller hvornaar Begivenheden havde fundet Sted, var det som at lede efter en Knappenaal i et Læs Hø.

Jeg maatte begynde med de nulevende og se, om der var en af deres Forfædre, der havde ejet Skaaphus. Det var der. Han hed Jens Madsen og ejede Skaaphus fra 1805-1811, men han havde betalt den med 3400 Rdl.¹⁾, og det var Ejeren Jens Andersen Laasby, der havde solgt ham den. Herremanden til Hald var overhovedet ikke nævnt. Saa var jeg lige vidt.

Jeg forsøgte nu at finde Jens Madsens Afstamning i Haderup Sogn, fordi en Bertel Madsen fra Feldborg var Forlover ved Jens's Bryllup, det kunde være hans Broder, men det var mig ikke muligt at faa etableret en Forbindelse fra Jens Madsen i Skaaphus til Bertel Madsen i Feldborg.

Bertel havde ganske vist en Broder Jens, men han var født 1747, Jens Madsen i Skaaphus døde i 1830, 95 Aar gl. altsaa født ca. 1735. I Haderup Kirkebog mangler et Blad i 1733, det er muligt, at der kan have været en Jens Madsen.

Jeg arbejdede videre, nu havde jeg baade et Navn (Jens Madsen) og et Aarstal (1805-11).

Feldborg ligger i Ginding Hd., Hald i Nørlyng Hd., men maaske Herremanden til Hald har haft Gods i Feldborg.

Fæsteprotokollen for Hald Gods begynder 1776, nu var der en Chance for at finde Kusken, og Heldet var med mig, her fik jeg Bevis for, at den gamle Historie i det store og hele var Virkelighed.

Hald Fæsteprotokol 1776-1846. Nørlyng Herred D. 7, Pag. 9. Anno 1778:

Frederich Schinkel til Hald, Deres Kongelig Majestets Etats Raad og Lands-Dommer udi Nørre Jylland Gjør Vitterlig, at da Jens Madsen Feldborg, udi 10 Aar har tient mig for Kusk, og forholdt sig troe og reedelig, samt i alle maader opført sig til min fornøielse, Saa har ieg ogsaa haft Lyst og hiertelav til at Giøre ham Lyckelig, og i saadan hensigt af nye opbygt Øster-Ilsgaard i Sunds Sogn med 3de Fløihuuse a 15 Fag alt af got forsvarlig æge og Fyr Tømmer item Teil-Muur, og agter endnu i forestaaende Sommer paa min egen bekostning at lade opføre det 4de fløy-huus Væsten i Gaarden, ligeledes paa 15 Fag, saa at Gaarden i alt skal bestaae af 60 Fag huus.

Aulingen er udi 2de aarsiid, da ieg Selv har ladet den bedrive, meget forbedret, og Besætningen med Gaards Reedskab samt Indboen i god stand, alt saaledes som vedhæftede Specification udviiser, og derfra undtages intet i nogen maade, alleniste vester Stuen, og hvad derudi enten nu forefindes, eller meere indbringes, forbeholder ieg mig Selv, ligesom og Hæste-Stald og Camer med Vogen Remise udi det nye huus til afbetiening, saa ofte ieg og mine til Gaarden ankommer, dog ikke at forlange tractement eller Hæstefoder uden betaling. Gaarden (Pag. 10) Svarer ieg frie for alle Skatter og udgifter til Aprili Maadneds udgang saa og Folke Lønnen til Paaske, samt Sæde og æde Korn indtil Michels Dag, for saa vit som maatte fattes.

Paa disse forestaaende Vilkaar ieg hermed Stæder og fæster benævnte Jens Madsen Feldborg Øster Ilsgaard H:korn 5 Td. 2 skp. 3 fdk. 2¹/₂ alb. at nyde og bruge hands livs Tiid med fæste Ret efter Loven Qvit og frie for hoveri Arbeide, undtagen at Giøre ægter og Reiser lige med hands Gaard Mænd; Men alle Kongelige Skatter og Contribusioner svarer Fæsteren for fremtiiden til sine bestemte Tiider og Stæder, saa og aarlig Landgilde til Mortens Dag 12 Rigsdlr. som hannem dog for dette Aar eftergives. Iøvrigt holder hand sig de Kongelige love og Forordninger Allerunderda-

nigst efterrettelig, og i følge deraf beviiser sig imod mig og Beskickedede hørig og Lydig under Fæstes fortabelse.

Sluttelig maae tilføies at Fæsteren, i medens hand var i min Tieneste, har haft den vandheld til ubodelig skade at forhugge hands venstere Been i det store Rør, saa at hand ikke er dygtig til Kongens Militair Tieneste.

Fr. Schinkel (L. S.)

Hald dend 4de Martii 1778.

Ligelydende original fæstebrev har ieg imodtaget, og hermed Reverserer mig at holde mig same tilbørlig efterrettelig.

vide Pag. 9.

Jens Madsen

Pag. 12: Registering Over den befindende Ind- og Udboe paa Øster Iisgaard den 4de Martii 1778 hvilket alt Fæsteren Jens Madsen Felborg med Stædet har bekomet.

Indboe.

I Daglig Stuen:

1 Nye Fyhr Bord paa Eege Foed. 1 Do. Bænk. 1 Indluchet Paneel Sængested. 1 Stor Fyhrskab med Hylder laas og Nøgel. 1 Grøn mahlet Eege Kiste med laas og Nøgel. 3 Stk. Nye Træ stoele. 1 Jeren Bilægger Kakkeloven.

I Cammeret næst ved:

1 Nye Fyhrbord paa Frysfoed. 1 Eege Øll Tønde. 1 Do. Halvtønde. 1 Eege Standtønde og 1 do. halvtønde. 2de Fyhr Do. og 1 do. fierding. 1 Eege Dæine Kurv. 1 liden fyhr skammel. 1 Tap-stoel. 1 blick Tragt. 1 Tin Suppefad med Krandt. 4re Tin Talerkner. 1 rød ? steen Kruus med Tin laag. 6 Boutl. 1 Messingbeger. 2de stus Glasser.

I Gæste Cammeret:

1 Nye fyhrstolpe Sængested. 1 lidet Fyhr Bord paa Krys foed. 1 Træ Lehnestoel. 1 Jern Bielægger Kakkeloven.

Sænge Klæder:

1 Blaae og hviid sribet Olmerdugs Overdyne. 1 grøn og hviid sribet do. 1 Graae og hvid Olmerdugs do. 1 Blaae og hviid sribet Bolster underdyne. 1 Rød og hviid Olmerdugs Do. 1 Blaae og hviid smalstribet Bolster do. 2 Sort og hviid Vadmel's do. 1 Graae og hviid Vadmel's Dyne. 1 blaae og hviid smalstribet Bolster Hoved Pude. 1 Rød og hviid sribet Olmerdugs do. 1 hviid Vadmel's Do. 1 Brun og hviid sribet OlmerDugs Hoved Pude. 1 hviid Vadmel's Do. 1 Pr. Nye Hørgarns Lagner. 1 par Blaargarns Do. Uld og lod²) af Faar Kreaturene for 2de Aar.

I Kiøkkenet:

1 Eege Bord paa Fyhr Foed. Een Deel Røde og Sorte Steen Kar. 1 Messing Kiedel med Jeren Bøyel. 1 Jern Gryde med Do. 1 Jeren Treefoed. 1 Pande og 1 Rist. 1 Ildtange. 1 Kiærne. 2de Ballier. 2de stripper. 2de

Driftetrug. 1 Hakkebret. 3 Solde. 3 Korn-Sækker. 1 Eege Sængsted. 1 Kaaber-Kiedel. 3 fdkr. Ruum. 3 fjdkr. Ruum. 1 Oxe-Hoved med 4re Jerenbond. 1 Eege Kar 3 frs.

Paa Loftet:

2 stk. Eege Anckere. 18 Favne Svøbe-Reeb.

I det Østere Stalde Kamer:

1 Sængsted. 1 pr. Røde Hæste Dækkener. Drættetøye til 2de hæste. Hak-kelsekiste med Kurv. 1 Tær Kande. 2 heed Tørv-Spader. 1 Skoetørv do. 1 Løng lee. 3 stk. Jerengreebe. 1 hakke. 3 høler med drav og Krage. 2 Øxer. 1 hamer og hovtang. 1 Sauge. 1 Nauer. 2de Spegger Bore. 2de pleyler. 2 River. 2 Skouler. 2 Slibesteene med Jeren Axel. Drætte Tøye til 4re Stude.

Udboe:

2de Sorte Hopper 6 og 7 Aar. 4re Stude 4 a 5 Aar. 2 Bøller til Ploungen. 10 stk. Kiørd. 1 Gris i 3die Aar. 3 Stud – ung – Nøder. 2de Speede Kalve. 34 stk. Faar. 3de Aarings Sviin. 1 nye Beslagen Post-Vogen, Rød Madhlet med hamler og drætte-tøye. 1 halv beslagen Vogen med haug fiele. 2 Træ dito med (Pag. 14) Møg fiele. Leyler og skrauer samt For og Bag Reeb tillige med Bagkrog og lænker til 2de Vogner.

Alt forestaaende af Besætning øvrige Vahre og Løsøre har jeg ved Gaardens Tiltrædelse saaledes rigtig bekomet.

Øster Ilsgaard ut supra.

Rigtigheden tilstaaer

Schinkel.

Ligelydende imodtaget af Jens Madsen.

Jeg forsøgte igen at finde Jens Madsens Forældre, og da han i Hald Gods Fæsteprotokol nævnes Jens Madsen Feldborg, og Herremanden har Gods der, skal hans Hjem findes der.

Ved at se paa hans Børns Navne kan man med Sikkerhed sige, at det ældste – Mads – er opkaldt efter Farfar. Jeg havde, før jeg fandt Fæstebrevet, været generet af, at det andet Barn hed Frederik, men jeg mente, at Konen havde været gift før, saa det var hendes afdøde Mand, der skulde kaldes op, men det er jo Frederik Schinkel, man har opkaldt.

Det tredie Barn hed Else, det er Mormor; det fjerde Jens, Morfar. Det femte Christen; det skulde saa være Farfars Far, men en saadan har jeg ikke fundet, derimod hed Barnets Mormoders Far Chresten. Næste Barn hed Laurids; efter Regelen skulde det saa være Farfars Far, en saadan fandt jeg, der kunde bruges, og yderligere sandsynliggjordes Afstammings Rigtighed

ved, at denne Lauridses Søn Mads's Kone hed Anne, det næste af Jens Madsens Børn hed Anne.

Nu skulde jeg saa se, om denne Jens Madsen, der er Hovedpersonen i Historien, kunde passe i Alder; han skulde altsaa, efter Aldersopgivelsen ved hans Død, være født ca. 1735 (95 Aar i 1830).

Mads Lauridsen, som uden Tvivl er hans Far, da han netop har en Søn Bertel (Forlover ved Jens's Bryllup) har ingen Søn Jens før i 1847; hvis det er denne Jens, var han altsaa 83 Aar, da han døde, men det er meget almindeligt, at de efterlevende ikke vidste Alder paa den afdøde.

At Jens Madsen, der var Kusk hos Schinkel og som fik Ildsgaard, er Søn af Mads Lauridsen og Anne Bertelsdatter i Feldborg, fik jeg ved et Tilfælde Bevis for.

Jeg gennemgik Skifteprotokollen for Hald Gods 1776-1807 for at finde et Skifte efter Jens Madsens Svigerforældre; da saa jeg et Sted, at Bertel Madsen fra Feldborg var nævnet som Formynder for en Mette Madsdatters³) Børn; ved at læse hele Skiftet igennem fik jeg Vished for, at denne Mettes Broder var Bertel Madsen fra Feldborg "og tillige en anden Broder, Jens Madsen af Ildsgaard" er Formynder for Børnene⁴).

Gaarden Øster Ildsgaard, som Jens Madsen fik i Fæste af Fr. Schinkel, maa han senere være blevet Ejer af, thi den 4. Februar 1803 sælger han sin ejende og forhen iboede Gaard Ildsgaard i Sunds Sogn. Hartkorn: 5 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 2¹/₂ Alb. for 599 Rdl. til Chresten Jensen Simmelkjær. J. M. bor paa dette Tidspunkt i Munklinde⁵).

Den 19. Juli 1805 faar han Skøde paa Skaaphus, tinglæst 21. Februar 1807.

Den 18. Juni 1811, da J. M. sælger Skaaphus, bor han i Linaa By; han faar kun 2500 Rdl. for den, men den er fra 12 Td. 4 Skp. 0 Fdk. 0 Alb. Hartkorn svundet ind til 9-3-1-1⁴/₇ paa Grund af, at adskillige Parceller er solgt fra⁶).

Saa hører man ikke noget om ham, før han den 13. Oktober 1821 sælger til sin Søn Laust sin Ejendomsgaard i Linaa By, Østergaard kaldet "som med tilkøbt Fjerdepart af Gaarden Kieldsgaard i samme By, staar for Hartkorn 5-0-2-2¹/₂ som den mig ved Skøde fra Jens Jensen Harridsskou under 18. Juni 1811 er mig overdraget". Købesummen er 500 Rdl. + Aftægt til sig og Konen.⁷)

Nu falder der Ro over J. M., men nu er han ogsaa mindst 74 Aar; han levede endnu i 9 Aar som Aftægtsmand, idet han døde 12. Juni 1830 og blev begravet paa Sunds Kgd. 20. Juni.

Hans Kone, Anne Marie Jensdatter, døde 3. Marts 1834 og blev begravet s. St. den 9. Marts.

Hans 10 Børn blev alle boende i Hammerum Hd. og var Landbrugere. Af en senere Generation træffes en Person i Dag i Nørvang Hd. som Haandværksmester, og nogle af de unge i Slægten, Jens Madsens Tip- og Tiptipoldebørn, lever i København og Omegn som Kontorfolk.

Granvoksne er de alle, og Slægten har leveret flere Bidrag til den kgl. Livgarde.

Noter og henvisninger

- 1) Hammerum Hds. Tingbog 1795-1812. Fol. 430 B.
- 2) Indtægt.
- 3) Mads Lauridsens Dt. og gift i Øster Vedhovedgaard, Finderup Sogn.
- 4) Skifteprotokol 7. Juni 1779. Pag. 21.
- 5) Hammerum Hds. Skøde-Panteprot. No. 2. Fol. 214, privat undersøgt af Genealog T.A. Karbo, Viborg.
- 6) Panteprot. No. 4. Fol. 216, Karbo.
- 7) Skøde-Panteprot. No. 6. Fol. 351 B.

I skifteretten opgiver børnene Jens Madsens alder til 95 år – deraf fru Anna Myrhøjs fejltagelse – men det passer ikke. Ved folketællingen i 1787 oplyser pastor Høeg, at han da er 46 år, hvilket vistnok er et år for meget! Thi ved at se efter i Haderup (Feldborg) kirkebog, hvor han skal være født, finder vi kun en Jens Madsen født der i årene 1740-45 nemlig 1742: d. 23. sept. blev Mads Jensens barn af N. Felding hans dåb konfirmeret og kaldet Jens.

Den medvind Jens Madsen havde haft under de gode tider under napoleonskrigene afløstes i 1814 af en af de største kriser, Danmark har oplevet. Mange velhavere blev bragt til tiggerstaven, mange store, gode gårde kunne overtages for skatterne. I 1830erne var Ildsgaards jordtilliggende svundet ind fra 3437 tdr. land i 1820 til 1600 tdr., og efter treårskrigen 1848-50 påbegyndtes en udstykning af gården. Indtil Niels Hagelskjær i 1882 overtog den, var der udstykket 10 ejendomme, og jordtilliggendet var svundet ind til 320 tdr. land.

Også med bygningerne gik det stærkt tilbage. Landsdommer Schinkel havde opbygget den firlængede gård af svært egetømmer, skovet af hovbønderne i Hald egeskove. Murstenene var en mellemting mellem munkesten og den nuværende størrelse. Stuehuset f.eks. var så herskabeligt, så

der var 4 trin op til gulvhøjde osv. Schinkel lod gården opføre for at modtage tiende fra Bording sogn, da han ikke kunne tvinge bønderne til at køre deres tiende længere. Men ejeren var nu blevet så fattig, så han solgte stuehuset for 100 rdl. til Ravnholt i Bording, hvor det har stået til 1935. Han byggede i stedet et lille, tarveligt stuehus af skillevæggene fra udhusene, i den østre ende blev der senere tilbygget en aftægtslejlighed. I den vestre ende fandtes storstuen med jerngitre for vinduerne mod nord, vest og syd. Et nyt stuehus opførtes i stedet i 1913 af Niels Hagelskjær. (6)

I Konrad Understrups bog Sunds sogns historie kan vi læse om det oprindelige stuehus: ”Det fortælles, at folk fra andre egne kom rejsende for at se og beundre bygningen og byggemåden. Et umådeligt arbejde var der udført i disse bygninger med stæmning og boring af huller til sammenføjninger, idet der ingen steder var brugt søm. Jens Hagelskjær (61) husker, hvorledes han som dreng, når han skulle stikke op for tækkemanden, beundrede tømmerarbejdet, f.eks. var alle lægterne sat fast med træproppe, og der var således overalt tale om præcisionsarbejde.”

Desuden står der, at stuehuset blev solgt for 100 daler til – ikke Ravnholdt – men Rønkilde i Bording sogn. Det passer med vore undersøgelser,

Lille Nørhund i Bording sogn

idet der ifølge de ældre beboere i Ravnholdt aldrig har fandtes et herskabeligt stuehus der, mens der derimod i Rønkilde fandtes et, som stod til midten af trediverne, og om det fortæller folk fra egnen, at det af udseende var omtrent lig med Lille Nørlund også i Bording sogn, som stadig står og er fredet. Af gården Rønkilde findes et billede i Munklindebogen, på billedet ser man dog kun stuehuset fra gavlen.

ET PAR RØVERHISTORIER FRA ILDSGAARD

I disse øde egne var det godt for røverne at skjule sig i gamle dage. På Linnebjerg og andre steder har man da også kunnet påvise røverstuer, og i litteraturen findes en del om røverne på disse egne. Blicher har flere historier, C.A. Thyregod, der jo i sine unge dage var lærer i Tulstrup og Tværmose, har bl.a. ”Røverne ved Munklinde” og ”Bortførelsen”, men her skal kun fortælles et par historier, der kan føres ned til nutiden.

Jens Hagelskjær (1886-1954) fortæller historierne således: En juleaften kom et ældre ægtepar til Ildsgaard og bad om at måtte blive der julen over. Og af det følgende – forbindelsen med Hald – synes det at fremgå, at det må have været i Jens Madsens og Anna Maries tid. Dagen efter fulgte manden i gården og den fremmede til julegudstjeneste i Sunds kirke; men da de var gået, blev den fremmede kone fræk og forlangte sølvtøjet frem. Dette opbevarede i en stor egetræskiste i storstuen, men da den fremmede bukkede sig og ville tage det, væltede konen hende ned i kisten og lukkede låget. Konen havde undskyldt sig med, at hun ikke kunne bukke sig, da hun var frugtsommelig. Konen sendte nu sin lille pige – Konrad Understrup fortæller i ”Sunds sogns historie”, at det var hendes lille 4-årige søn – af sted til Sunds kirke for at tilkalde faderen. Undervejs mødte hun røveren, der fik historien lokket ud af den lille og fik hende med tilbage. Da konen så dem komme, låste hun dørene og fik fat i en økse til at forsvare sig med. Røveren forsøgte med truslen om at lemlæste barnet, at få konen til at lukke op; men hun holdt stand, og endelig kom manden hjem og frelste kone og barn, men røverkonen viste sig at være kvalt, da man åbnede kisten. Konrad Understrup fortæller, at røveren forinden fuldstændig parterede barnet foran vinduerne, for at få moderen til at besvime. I så fald kan det ikke have været Jens Madsen, der har oplevet det, da alle deres børn, som vi har set, blev voksne.

Året efter – også juleaften – kom 12 karle til Ildsgaard og forlangte at få mad og drikke. Der var ikke andet at gøre. Konen satte det bedste, hun havde, og rigeligt med spiritus frem for dem. Under drikkegildet så hun sit snit til at

liste ud, sadle deres bedste hest, og nu gik det alt, hvad remme og tøj kunne holde til Hald, hvorfra hun fik så mange væbnede karle med tilbage, så de fangede alle 12, der viste sig at være sønner af det gamle røverpar fra sidste juleaften.

Konrad Understrup fortæller historien i omvendt rækkefølge – altså at sønnerne kom først. Han fortæller, at manden var hjemme og på skrømt måtte drikke med dem. Han bad sin kone rede op til dem. Hun forstod vinket, bandt sokker om fødderne på deres bedste hest, trak den lydløst af gårde, og red til Hald efter hjælp, skønt hun var frugtsommelig. Da røverne efter hjemkomsten var bastet og bundet, viste det sig, at det ikke var almindelige røvere. De havde nemlig hørt, at såfremt man drak hjerteblod af tre frugtsommelige koners fostre, skulle man kunne flyve. De havde dræbt to, og konen i Ildsgaard skulle nu være den tredie. Forresten fortælles der, at den ene af dem, da han blev grebet, var kommet så vidt, at han kunne flagre. Da man spurgte dem ud, om de havde været i ledtog med flere og om deres forældre, tav de alle hårdnakket, og de blev derefter dræbt.

Røverkisten blev til et bord

Den kiste, som røverkonen blev låst ned i, stod i Ildsgaard til 1915. Det var en stor egekiste, 3 alen lang. Da laden dette år blev nedrevet, lod Karen Hagelskjær af nogle af de gode egestolper lave en smuk buffet, og af kisten lod hun samtidig lave et bord, dog ikke så langt som kisten. Hvor f.eks. låsen havde siddet, er den bødet, men det kan kun ses af de, der ved det. Bordet og buffeten stod hos Karen Hagelskjær, der boede hos sin søn, fabrikant Alfred Hagelskjær (64) Ikast, til sin død den 12. januar 1941.

Senere har fru købmand Johnsen (65) Simmelkjær fået bordet. Hun opbe-

Fru Madsine Johnsen (65) viser her udskæringen til låsen bag på bordet, som er fremstillet af træ fra røverkisten

varer det nu i sin kælder. Det fremgår tydeligt af bordet, at træmaterialet tidligere har været brugt til noget andet. Overfladen er lappet, og på bagsiden af bordpladen ses tydeligt udskæringen fra nøglehullet.

FRA NAPOLEONSTIDEN TIL CA. 1861

Anna Marie og Jens Madsen fik følgende børn:

- I Mads Jensen født den 15. oktober 1779, viet til Johanne Jacobsen. Død den 24. oktober 1854. Har boet i Søndervos.
- II Frederik Jensen født den 9. september 1781. Død den 8. marts 1855.
- III Else Jensen født den 21. september 1783, gift med Søren Kielsgaard.
- IV Jens Jensen født den 9. oktober 1785, gift med Ellen Marie Christensen.
- V Chr. Jensen født den 26. december 1787.
- VI Laurids Jensen født 21. februar 1791, gift med Mette Gravesen den 23. oktober 1833.
- VII Anna Jensen født den 1. april 1793, død den 23. marts 1794.
- VIII Niels Ildsgaard Jensen født den 25. januar 1795.
- IX Anna Jensen født den 11. marts 1798, død den 8. marts 1879, gift den 6. maj 1815 med Chr. Madsen i Bordinggaard i Sunds.
Blev stammoder til bordinggaardslægten.
- X Mette Jensen født den 22. juni 1800, gift den 26. april med Knud Christensen.

Fra Jens Madsen i 1811 solgte Skophus og omtrent til sin død i 1830, har han sikkert beflittet sig på, at få sine børn anbragt i så gode gårde som muligt. Frederik Jensen overtog Ildsgaard den 26. januar 1811 efter Chr. Jensen Ildsgaard, som formodentlig er hans svigerfar. Chr. Jensen har ejet gården fra 1803, da han overtog den fra Jens Madsen.

Frederik Jensen blev gift med Lisbeth Christensdatter (født den 2. juli 1772 i Ildsgaard) i 1811.

Frederik Jensens ældste søn, Jens Frederiksen, der arvede Ildsgaard efter ham, fødtes den 21. maj 1815. I Sunds kirkebog læser vi: 25. juli publicerede Frederik Jensen og hustru, Lisbeth Christensdatter af Ildsgaard deres søns dåb, hvis navn var Jens. Bæremoder Mette Jensdatter af Linå. Faddere var: Mads Jensen af Søndervås. Ungkarle Jens og Christian Jenssønner af Linå, pige Mette Christiansdatter af Ildsgaard og bl.a. Chr. Nielsens hustru af Linå, Anna Jensdatter. Vi ser, at Jens og Christian er i Linå, antagelig hos forældrene, Mads og Anna er gift, og Mette C. skal nok være Chr. Jensens datter.

 Koekoppe=Indpodnings=Attest.

FR
VI

af ~~Frederik~~ *Frederik* ~~Jensens~~ *Jensens* ~~Søn~~ *Søn*: *Jens*

fød i *Ildsgaard* og boende i *Ildsgaard* - 6 - Aar gammel, er af mig underskrevet, Aar 1821 den 26de Julij indpodet med Koekopper. Ved noiaigtigt Eftersyn imellem den 7de og 9de Dag efter Indpodningen har jeg fundet alle de Tegne, som vise dem at være de ægte Koekopper: de være nemlig hele og ubeskadigede, opfyldte med en klar Badske, i Midten nedtrykte, og omgivne med en rød Zitel; *Jens Frederiksen* har da ordentlig giennemgaaet de ægte Koekopper, som betrygge *ham* for Bornekopper i Fremtiden; hvilket herved, paa Ære og Samvittighed, bevidnes

Attest Frederiksen den 3de August Aar 1821.

Jens Frederiksen
W. M. Jensen
W. M. Jensen

Jens Frederiksens kokoppe-indpodnings-attest fra 1821

Jens Frederiksen havde ifølge Johanne Ørregaard en søster af ukendt navn, gift med Chr. Hvirgel til Linnebjerg. Fødte 13 børn, hvoraf kun én nåede til skelsår og alder.

Jens Frederiksen var gift to gange, første gang den 1. november 1843 med Ane Katrine Thøgersdatter, født i juni 1817 i Barslund i Haderup, død den 25. august 1849, med hvem han havde to børn, Elisabeth Jensdatter, født den 11. december 1844, gift med gdr. Johan P. Siggård i Ilskov og Frederik Jensen født den 22. april 1846. Frederik Jensen blev gift første gang i Thorup den 9. april 1872 med Ane Larsen af Thorup. Anden gang den 29. april 1873 med Johanne Thalund (født 1856) datter fra Nørre Thalund i Ørre.

Jens Frederiksen indgik nyt ægteskab den 11. april 1850 med:

- 1144 Johanne Marie Nielsdatter født 4. februar 1826, død den 1. november 1897. Var datter af gdr. i Juulsgaard i Bording, Niels L. Hagelskjær og hustru, Inger Marie, født Pedersdatter. De fik i tiden 1851-64 7 døtre og 1 søn nemlig:
- 1 Anna Katrine Jensdatter født den 24. januar 1851 i Ildsgaard, blev gift den 25. marts 1873 i Sunds med Dines Christensen. Død september 1926.
  - 2 Inger Marie Jensdatter født den 4. september 1852 i Ildsgaard, gift den 18. januar 1881 med Troels Andersen. Død den 22. juni 1918.
  - 3 Mette Jensdatter født 28. marts 1854 i Ildsgaard, død s. st. 13. november 1856.
  - 4 Nielsine Jensdatter født 3. juli 1856 i Ildsgaard, død s. st. 1857.
  - 5 Mette Jensdatter født 7. februar 1859 i Ildsgaard. Blev gift 16. ok-

tober 1885 med Poul Kristensen Sunds. Boede til 1895 på Søndre Hede. Død på Bogø den 18. februar 1949.

6 Niels Hagelskjær (Jensen) født den 8. marts 1861.

7 Kirsten Marie Jensen født den 21. juli 1864, gift den 20. august 1887 med Jacob Sønderby. Død den 6. januar 1924.

8 Christine Jensen født den 21. juli 1864, gift med Poul Jensen den 16. december 1884. Død 1917.

METTE PÅ BOGØS BERETNING

I min barndom var der endnu rakkere og kæltringer, som gik omkring på heden, mændene med deres blikkøj og kvinderne spæede folk eller havde andet for. Jeg husker bl.a. Snøvl-Kristian, Kjælle Kasper, Ann Mari Grønning og Kasper Hodde. De to sidstnævnte var gifte, men Ann Mari slog manden ihjæl. (Læs herom bl.a. i H.P. Hansens bøger: Natmandsfolk og Kjæltringer). De kom undertiden i flok, og det skete, at de boede i laden på Ildsgaard om natten. Far var lidt bange for dem, når de kom så mange, men mor turde nok sætte dem i rette; thi kvinderne ville om aftenen have lov til at karte; men de stjal af ulden og stjal også æg og andet. Efter mit giftermål, da vi boede i Søndre Hede, fik jeg engang, jeg var ene hjemme, besøg af en flok. Jeg var meget bange og gav dem 25 øre hver, og de gjorde mig da heller ikke noget. Om efteråret fik vi i reglen hjemme besøg af nogle fine herrer fra Viborg, der gik på jagt ud over heden, og det var for os børn en stor oplevelse. Far kørte til Viborg for at handle, og jeg var ofte med. Vi kørte om natten, der var 6 mil. I 3¹/₂ år var jeg husbestyrerinde for gamle lærer Sønderby i Sunds Skole. Døtrene Stine og Signe og sønnen Jacob var hjemme. Vi havde en hjælpelærer Kibæk Bonde. De fik alle fire ring på samme dag og fik lavet forlovelseskort, noget helt ukendt den gang, som der blev snakket meget om. Af de 4 forlovelser gik dog de to over styr, mens de to andre holdt livet ud. Jacob blev gift med gårdmand Kr. Pejsten, Simmelskjær.

Jens Frederiksen og hustru Johanne Marie Nielsdatter Hagelskjær

Sunds sogneråd holdt møder i skolen og foretog bl.a. ligning i 3 dage, da boede de og sov i skolen og hos naboer. Vi havde besøg af provster og andre fine folk, som jeg måtte lave mad til. I min barndom var min bror Niels (Hagelskjær) og jeg engang på en lang spadseretur, som jeg aldrig glemmer. Min fars fætter, Jens Madsen (antagelig ældste søn af Mads Jensen, Linå) boede i Sdr. Felding og var undertiden kørende på besøg i Ildsgaard og bad os ofte på besøg. Niels og jeg fik omsider far over-talt til, at vi måtte gå ned og besøge dem, men vi havde ingen anelse om, hvor langt der var. Det var om foråret, thi far talte om, at det var bedst, vi spredte møg et par dage først, for at blive "linne" i kroppen. Vi gik først fra Ildsgaard til Herning, og jeg var allerede godt træt. Vi gik hen til en vognmand, hvor Poul Jensen, der havde tjent hos os i 5 år, tjente. Han blev senere gift med søster Stine. Han var så flink at låne en befordring og køre os til Skarrild og Arnborg, hvorfra vi fortsatte. Men jeg blev længere jo mere udmattet, tog sko og senere strømper af, sad ofte og hvilte på vejkannten. Niels havde købt bryst-sukker i Herning, og når han gav mig et stykke, fik han mig til at love at gå en "stør". Vi nåede endelig vejs ende; men jeg var så træt, så jeg ikke kunne gå til bords, men gav mig til at græde, hvilket jeg var meget flow over. Det var en stor gammel gård, og vi var til et stort ungdomsgilde med dans; men jeg var for træt. Efter nogle dages ophold kørte man os til Herning, hvorfra vi med kørende post kom til Sunds kro.

I 48 år har jeg nu boet her på Bogø, min mand og to børn er døde, men jeg har den glæde, at de alle tre ligger begravet her på Bogøs smukke kirkegård. Det var for mig en mægtig forandring at komme herover, alt var så forskelligt, sprog, skikke og mennesker, men jeg har haft mange venner her. Mit barn-domshjem og min egn står tydeligt for mig fra den gang, men kommer jeg nu derover, kan jeg næsten ikke kende den igen, der er så meget bebygget og opvokset, det er ikke længere min barndoms nøgne hede. I sommer var jeg i København og besøge min jævnaldrende, Elisabeth Troelsen. Vi var nabobørn i Ilskov. Hvor er der mange gået bort, men jeg har det

Mette på Bogø (5) og Niels Hagelskjær (663) født samme sted – Ildsgaard – med nøjagtig 80 års mellemrum

håb, at vi skal mødes igen, og at vort liv ikke er levet uden spor og forgæves.

LIVET I ILDSGAARD I KAREN OG NIELSES TID

6. Niels Hagelskjær (Jensen) født 8. marts 1861 (i kirkebogen står 7. marts), blev eneste søn i 2. ægteskab og fik navn efter sin morfar i Juulsgaard. Ved den store navneforandringslov af 1906 fik han Jensen slettet. Niels Hagelskjær overtog "Ildsgaard" 1882, og forældrene kom på aftægt. Den 27. oktober blev han gift med Karen Medom Madsen født den 8. januar 1864 i Simmelkjær, datter af Ane Marie og gdr. Mads Medom, der var født i Store Albæk som søn af Chr. Medom. I dette ægteskab havde et par fundet hinanden, der både havde forstand og evne til at få så vidt mulig alt omkring dem til at lykkes og trives. Men de sparede heller ikke selv på kræfterne. Da Niels Hagelskjær overtog Ildsgaard var der 2 heste, 6 køer + opdræt, samt 2-300 får. De fleste indtægter kom fra fåreavl og uldbinderi, og der skulle forrentes 12.000 kr. samt svares aftægt. Niels Hagelskjær rejste, som skik og brug var, i mange år hvert efterår til Fyn med uldpakken, men hjemme lagde han driften om, væk fra fåreavl. År for år blev ager lagt til ager, til alt var opdyrket, alle bygninger blev efterhånden fornyede og stærkt udvidede. I 1906 fik ægteparret det kgl. landhusholdningsselskabs store sølvbæger for landboflid, i 1913 skiltes 82 tdr. land fra til "Brandkjærgaard" til deres ældste søn, Jens Hagelskjær. Forinden var der, delvis ved eget arbejde, opført de nødvendige bygninger på denne ejendom. Ved Niels Hagelskjærs død 1928 var der på den gamle gård 10 heste, 30 køer, 30 stk. opdræt, 60 fedesvin m.m. Karen døde i Ikast den 12. januar 1941. De efterlod til deres 7 børn en kapital på ikke mindre end 165.000 kr., et økonomisk resultat, der taler for sig selv.

Men Niels Hagelskjær fik ved siden af det store arbejde med bedriften tid til at tage virksomt del i det offentlige liv. Han og hans naboer, Gotfred Nielsen og Martinus Jensen, var skiftevis formand for Sunds sogneråd og Sunds mejeri. Han var i udvalget for og i den første bestyrelse for Ilskov mejeri og sad en lang årrække i sognerådet, efter at denne var udskilt som en selvstændig kommune. Han var medlem af tilsynsrådet for Hammerum herreds Spare- og Lånekasse i Herning og af bestyrelsen for Hammerum herreds Plantningsforening, desuden i en lang årrække plantør under Det danske Hedeselskab, i hvilken periode han dels ved egen hjælp kultiverede og beplantede 5-600 tdr. land plantage, hvoraf han selv solgte 70 tdr. land til hedeselskabet. Også for bygning af Ilskov kirke 1898 og for gennemførelsen af Viborgbanen gjorde

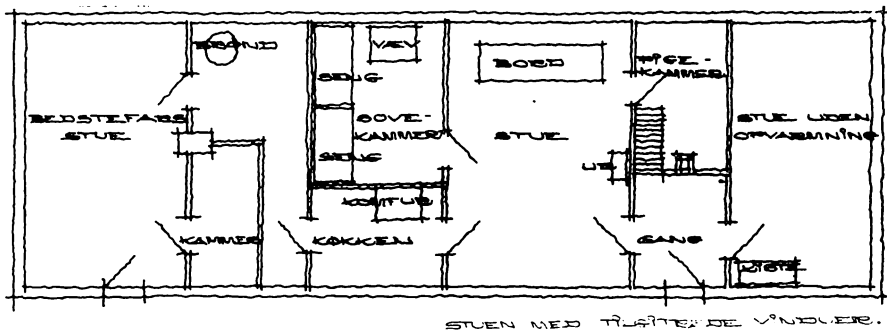

Niels Hagelskjær et stort arbejde. Konrad Understrup siger herom: ”Martinus og Niels Hagelskjær så man ofte sammen, når de arbejdede for en sag til eggens fremme, kirken, jernbanen osv. De var begge gode til at belægge deres ord, hvad jeg mindes fra Herning sogneråd, når de talte banens sag. Niels Hagelskjær var en meget dygtig mand ligesom hans hustru. De nåede store resultater og fik 1918 Hammerum herreds plantningsforenings sølvbæger. Niels Hagelskjær var en meget interesseret og meget fornøjelig mand, livet var ikke bare slid og slæb for ham; men med sit lyse og friske sind lærte han arbejdets velsignelse, og man havde udbytte af at tale med ham”.

Til minde om dem, har deres 7 børn og svigerbørn i efteråret 1942 oprettet et mindelegat på 5.000 kr., hvis renter uddeles hvert år til unge i Ilskov, der vil søge teoretisk eller anden uddannelse indenfor husgerning og landbrug.

LIVET I ILDSGAARD OMKRING ÅRHUNDREDSKIFTET

Som det tidligere er omtalt, var stuehuset en tarvelig bygning, det var lavet af skillevægene fra udhusene, og senere var der lavet aftægtsbolig som tilbygning i den østre gavl, ifølge Madsine Johnsen (65). Det fremstod som et bindingsværkshus med mursten imellem. Tagdækningen var rughalm, og den sydlige mur var så skæv, at regnvand fra taget skyllede ned over vinduer og mur.

Jeg har forsøgt at tegne et rids af huset, hvor de absolutte mål ikke må tages som udtryk for de rigtige, idet det er lavet ud fra kildernes hukommelse. Vinduerne i den vestre ende var alle forsynet med jerngitre. I stuen – som ikke kunne opvarmes – stod den tidligere omtalte kiste. Fra entreen førte en trappe op på loftet, ad hvilken det tærskede korn førtes til opbevaring på loftet. Ved siden af trappen var en skorsten, som ikke benyttedes. I stuen stod foruden langbordet det standur, som nu findes på Brandkjærgård. I køkkenet var komfuret anbragt i det oprindelige ildsted, og røgafgangshullet var dækket med en plade, der dog ikke sluttede helt til, og sod faldt ned i gryderne, hvis

man ikke var varsom. I sovekammeret var der to senge til ægteparret og en til børnene. Desuden en vugge til den mindste. Over sengene var anbragt et overskab til opbevaring af husgeråd og sukkergodt.

I aftægtsfolkernes afdeling havde der oprindeligt været køkken med åbent ildsted, et sovekammer og en stue. Køkkenet er efter Johanne Marie Frederiksens død 1897 blevet sammenlagt med bryggerset, og der er lavet brønd samme sted. Det oprindelige ildsted blev herefter anvendt til røgning af flæsk og skinker. Opvarmningen af huset skete ved hjælp af en kakkelloven i stuen og en bilæggerovn, som opvarmede bedstefars, Jens Frederiksens, stue og kammer.

Gården var firlænget. I det vestligste hus var der sydligst et vognhus, dernæst fulgte et huggehus med bageovn og karlekammer, nordligst hestestaldene. Det østligste hus var kostalden (uden fodergang og svinesti). Laden var med en køregang på tværs, og desuden var der en luge i hver gavl anbragt nede ved jorden. Korn- eller hølæssene blev væltet af på jorden foran lugerne. Var det korn, det drejede sig om, bredte man først nogle sække. Afgrøderne blev smidt igennem hullet og derefter op i laden.

De daglige måltider bestod af morgenmad (dower), rind i æ pan eller grød, der var lavet aftenen før – overhældt med centrifugemælk. Alle langede til fadet. Undertiden vankede der et fedtebrød til, somme tider lidt opstuede kartofler og i slagtetiden blodpølser med fedtegrever (svotpøls). Hver havde sin ske, der efter brugen blev slikket ren og lagt i bordskuffen til næste gang. Middagsmaden (onnen) bestod i almindelighed af kartofler, sovs og flæsk. Kartoflerne blev sat på bordet upillet, sammen med dypelsen i panden og flæsket på en tallerken. Man dyppede i panden, tog et stykke flæsk i fingrene og bed af det. Tidligere fik man kun en ret, senere vælling eller grød til anden ret. En enkelt gang kunne der vanke kål eller ærter, klipfisk eller fersk fisk. Aftensmad (næte) var uvarieret grød af enten byg eller boghvede.

Derom skriver Jens Siggård i ”En hedebondes livsdag”. April måned var streng, dagene var lange, og formiddagsmellemmad og do. eftermiddags fik man først til maj. Man spændte fra, og trækdyrene fik en pæ gjæw, men folkene fik intet, jo nok en mundfuld surt øl. – Man arbejdede i marken til mørket faldt på, så tog man hjem, kom ind og spiste sin mælkegrød, boghvede- eller byggrød, de sidste var tit lavet i kærnemælk (surgrød). Et hul midt i grøden var fyldt med sirup, som alle mand dyppede skeen i. Et fad mælk stod ved siden af grødfadet (skummet- eller centrifugemælk). En skefuld mælk til en skefuld grød var taksten. Alle mand langede til fadet – selvfølgelig. – Bagefter skulle der skæres hakkelse med håndkraft ved lytteskin. – I vinterhalvåret fik vi sengetidsmældmad med ost og pølse. Om søndagen vankede der kaffe med kandis. Til kaffen fik man vafler, eller hvis man nylig havde bagt, køvlinger el-

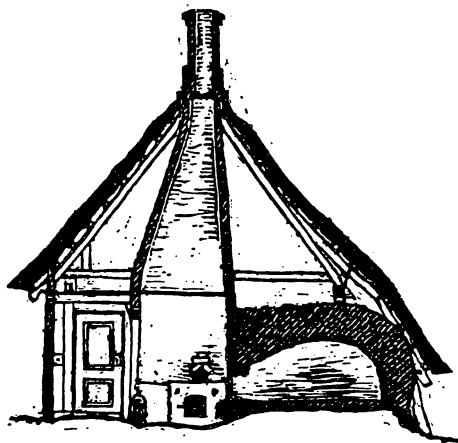
ler store kringler. Måltiderne indtoges ved langbordet i stuen, hvor aftægtsfolkene sad ved den nederste ende efter husets børn og tjenestefolkene. Folkeholdet bestod af to karle, en pige og en tøs.

Brødene tages ud af bagerovnen
med skydslen

Man bagte til 14 dage – 3 ugers forbrug. Der anvendtes en sæk rugmel ved hver bagning, noget sigtedes (temstmøel) til sigtebrød, resten med skallerne æltes til deg sammen med et stykke surdeg fra sidste bagning, det henstod nu til næste dag. På bagedagen sloges brødet op og anbragtes i ovnen. Det færdige brød opbevarede på loftet til det skulle anvendes.

Bageovnen, der var anbragt i det vestre udhus, var så stor, at der kunne anbringes seks brød i forlængelse, og lige så mange ved siden af hinanden. Ovnene blev opvarmet med hede-

Således var ovnen indbygget
i udhuset

tørv. Når ovnen var varm ”toges den swot man u” (soden) med en hurtig ild af lyng eller halm. Asken skrabbes ud, og det opslagne brød anbragtes i ovnen, og varmemængden fra ovnsiderne var stor nok til at bage brødet.

Den sommer, det nye stuehus blev bygget – 1913 – lavede Karen Hagelskjær maden til alle gårdens folk plus håndværkerne på det åbne ildsted foran ovnen, hvorover der var lagt tremmer.

Belysningen var tidligst tællelys, fremstillet på stedet af fåretælle fra egne får, vægerne dyppedes i smeltet tælle, der sammen med varmt vand er hældt i en beholder af træ. Senere gik man over til petroleumslamper. Brændslet var hedetørv og klyner.

Om ”æ tarreti” fortæller Jens Siggård: Når forårsarbejdet var til side, skulle der graves tørv. Med ”æ tarrespå” gravedes store runde tynde hedetørv, eller tykkere firkantede, hvor der var tyndt mårlag. Klyner graves i mosen, der kunne være 10-12 klyner dyb. (En klyne var ca. 2 tommer tyk, ca 1½ kvarter lang.) Som børn bar vi klyner ud i hænderne og

Kjælling

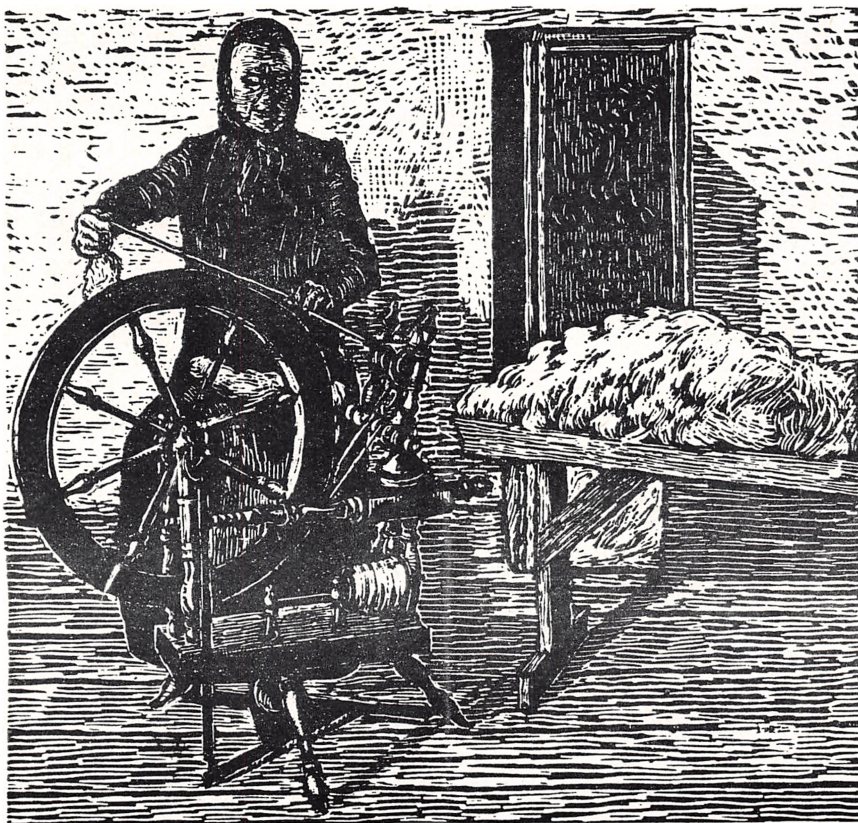
satte dem til tørring. Fader stod i graven og smed op ”mæ æ klynspå”. Vi havde gerne en tør periode sidst i maj og juni, den kaldte de gamle ”æ tørretaer”. Når tørvene var tørre, blev de kørt hjem. Hedetørvene blev sat i store stakke. Ved hver ejendom var der stakke næsten lige så store som husene. Man brugte også hedetørv at strø under grisene. Hedetørv blev især brugt til at fyre i bilæggerovnene med, man fyrede ind fra ovnen i den åbne skorsten. Klynerne derimod kom i hus i ”æ spænhus”, eller spændhus, som lå ved hver gård. Spærerne stod på jorden. Huset var tækket med lyng. Klynerne brugtes mest til skorsten og senere til komfur.

Da den gamle måde at bjærge brændsel på ikke er mere, vil jeg prøve at beskrive den lidt nøjere. – Når hedetørvene var halvtørre, blev de som regel rejst to mod hinanden med lyngen indad. Når tørvene var tørre, blev de enten skruet i store skruer eller i kjællinger, der har korsagtig form. – Som før omtalt, bar vi de klaskvåde klyner ud i hænderne, hvilket gav sorte hænder og arme og

en øm ryg, men fader sagde, at vi havde ingen ryg. Senere tog vi tørvene med greb og kørte dem ud på trillebør. Endnu senere kørte vi ud med hest for en tørveslæde. Vi ”reest eet æ klyn” – det var der andre, der gjorde – men når de var halvtørre, satte vi dem op i små skruer – røgler.

Om vinteren foregik meget af livet i sovekammeret, idet – der stod væven, og på den producerede man tøjet til alle de klæder, man selv forbrugte både til mænd og kvinder, store og små.

Spinding: I højre hånd holdes ”tæjen”, medens venstre arbejder med at regulere uldens sammendrejning til en tråd. Når ”tæjen” er næsten spundet til tråd, tages en ny, som lægges til den sidste stump, uden at spindingen derved afbrydes

Omstående gengives et brev, dateret den 22. oktober 88 fra Karen Meedom Hagelskjær, afsendt til hendes mand, der ”gik med uldpakken”.

Udskrift Den 22-10-84

Min Kjære Mand

Jeg takker ogsaa for
 Dit Brev som jeg modtog
 paa Tirsdag det er en stor
 stor glæde for mig naar jeg
 modtager Brev fra Dig. Naar
 jeg fik Brev fra min Fædres
 paa Tirsdag, hvor fra takte mig at Du
 havde været der i 3 Dage

Ja jeg vente ogsaa Brev fra
 Dig den dag for da var vi rigtig
 lykkelig vi fik Haaren ind
 paa Onsdag vi stolte jo ikke
 paa Tirsdag men inden for
 det næsten ikke Brevet naar
 vi var jo altså vel glæde ved
 at vi havde faaet det ind
 for det var god det Brev ikke
 til meget med nyere og vi

Fik det Brevt. op sin Morgen
 og saa fik vi Kartoffler og saa
 Tirsdag og saa var jeg fri for alle
 Arbejde og di har faaet Saa
 i Kartoffel Gård og idag er
 Du ved at Tyvne gøde ind
 saa man mener at faa det riste
 Brev. Saa i denne Uge

Jeg har aligevel ikke faaet
 noget Hækket avise for vi
 i sin høst Lysige og saa
 hjælp jeg herde det for at
 komme af med hende igennem
 men nu tænker jeg nok jeg
 skulle faa noget gort herefter
 jeg sagde det til Gudt Gode
 med det. ~~For~~ For den gang jeg fik
 det Brev men siden har jeg ikke
 hørt fra det men jeg vil gaa
 der ind naar jeg gaa op med
 Brevet di har faaet Din Høje
 - Jeg er glad ved at Du har
 haalt noget

Nu afligger jeg nu et
 Hjerteligt ønske om at vi
 maa have en Likhelig Fremtid
 jeg skal hilsne fra Din Søster
 og fra alle de der hun riger
 Du skal have en god og lykkelig
 have jeg udfylder det her
 at Du røre mig snart igen
 og saa stige mig et godt Mand
 og her vel til Du kommer
 Gode den her Du tur vel blot
 ønske dag fra mig og vor Lad
 det haaber vi da

en en Hjertelig Hilsen
 fra din Kone

Værst

Her sender jeg Dig to Brev
 som en Hilsen jeg har i alle
 have det med jeg haaber den
 med ven til som for den og ja
 Sørensen

Desuden strikkede man de uldting af uld fra egne får, som købmanden fik i bytte med varer, der var nødvendige i husholdningen, hvilke var få. Hvis man drog på handelsfærd med uldposen, erhvervede man uldvarerne hos købmanden til videresalg på øerne. Af uldting fremstillede man sokker, undertrøjer og underbukser, som efter strikningen blev vasket (wålget) og trukket over skabeloner (bolk) og tørredes herpå.

Fårene blev klippet 2 gange om året – forår og efterår – ulden blev derefter sendt på spinderi og kartet, kom tilbage som ”tæjer”, som man på rokken spandt (snoede) og tvand (satte 2 tråde sammen). Jeg husker dog, at bedstemor Karen Hagelskjær (6) kartede med to brædder, og hun sad med det ved siden af rokken, satte stykkerne sammen og spandt.

Slagtningen var kvindearbejde, Karen Hagelskjær kunne slagte en kalv eller et får og nå at have en steg på bordet til middag. En gris blev stukket i nakken, hvor ørerne nåede sammen, når man foldede dem bagover. Flæsket og kødet blev opbevaret i saltkarret, og man benyttede karret som badekar, når det var tomt, til at bade børnene i dagen før slagtningen. Hvis en ko ”skød livet ud” under en fødsel, kunne Karen Hagelskjær også klare at få det proppet ind og lukket af ved hjælp af klemmer. Hun fjernede også efterbyrden om nødvendigt.

I ældre tid fulgte kvinderne i marken; men huset skulle jo også passes, selv om det ikke, hvad renhøielse angår, blev gjort så grundigt som i nyere tid. Der skulle fejes og strøes sand på. Køkkenbordet skures. Sengene redes. Malkningen var kvindearbejde, der malkedes morgen, middag og aften. Pasning af svin og kalve var også deres bestilling. Når middagen ”onnen var æt”, kunne karlfolkene lægge sig til at sove i høet i laden (i æ seng waer et te o væe få flower å låper). Kvinderne derimod skulle vaske op og bagefter ud og malke, og dette kunne være en tortur, stalden var fyldt med fluer, køerne slog med halerne og sparkede med benene, halerne var fyldt med møg og ajle, at få en sådan i ansigtet var ikke rart.

Børnene deltog også i de daglige gøremål. Til Madsines (65) pligter hørte blandt andet at trække bedstefars, Jens Frederiksens, klok og skænke hans snaps. Samme Jens Frederiksen var en aktiv mand langt op i sin høje alderdom (han blev 92 år). Jens Siggård skriver: Min morfar var røgter på sine gamle dage i ”Ildsgaard”, frivillig og gratis. Johanne Ørregård fortæller, at hun mindes ham hente mergel i Munklinde med studeforspand.

Arbejdet i marken foregik ved hjælp af stude og håndkraft, stude brugtes til pløjning og kørsel, høsten foregik med le og tærskningen med plejl. Heste havde man, men de blev nærmest betragtet som et statussymbol – man bagte til dem på bagedagen. Senere fik man en hestegang, der igen afløstes af vindmøllen.

Ved dyrkning af rå hede, brændte man først lyngen af, derefter pløjedes lyngskorpen tynd. Man lod så jorden ligge et par år, indtil den igen sprang i lyng, gav den en dyb pløjning, harvede bagefter, og så blev der kørt mergel på. Om vinteren i barfrost hentede vi den og kørte den ud på ageren og spredte den om foråret, skriver Jens Siggård. Mergelen lå spredt på marken hele sommeren, hvorved den formuldede og skørnede den rå jord. Sidst i august og først i september blev jorden påny pløjet, harvet, og der såedes rug, der brugtes kajnit og thomasslagge dengang som kunstgødning – men der blev sparet på den. Efter den behandling blev der en meget god afgrøde rug, strået kunne næsten være i mandshøjde. Næste år blev der staldgødet, igen sået rug eller undertiden lagt kartofler.

Om høsten skriver J.S.: Når høet var bjerget sidst i juli – dengang var der næsten intet agerhø – var der ikke længe til at rugen var moden, man kunne måske lige nå at give brakmarken en omgang inden. – Jeg var kun 15 år (1896), da jeg fik le i hånd og skulle følge min fader, hvem mor bandt op efter. En af mine søstre bandt neg op efter mig. Det var mest rug, vi havde, og det kunne godt være lang og svær at hugge i. Men den første dag eller to i engen var værst. Man blev øm i alle lemmer, ja, man kunne næsten ikke krybe af sengen om morgenen. ”De war o fo æ jøllikal”.

Hen på eftermiddagen skulle det høstede korn sættes ”te rå”, 12 neg i hver sæt. Raden satte man på ryggen af ageren. Vi talte traverne, 1 trave var 5 sæt – 60 neg. (Lyng regnedes der 20 knipper til 1 trave.) Hen mod aften skulle et par af os hjem til kreaturerne ”æ næter sku jo osse lawes”, var det regnvejr en dag i høsten, ”sku der lawes boen u i æ low”. – Man brugte dengang at binde negene sammen i trillinger, før de kom i hus. – Kornet blev betragtet som en gudsgave og blev behandlet omhyggeligt. I høstens tid måtte vi af og til ”hå æ groman te æ mon”, øllet havde tilbøjelighed til at blive surt i sommervarmen, så vi drak hellere kærnemælk. Kornarealets størrelse illustreres af Johanne Ørregård. Hun fortæller, at en pige sagde til en af karlene på Ildsgaard, at såfremt han kunne høste al kornet, så skulle hun nok binde det op. Det gjorde de så.

I 25 års jubilæumsskriftet for Sunds sogns landboforening i 1930, skrev daværende formand, Jens Hagelskjær, (61) bl.a.: For 25 á 30 år siden lod kornavlen meget tilbage at ønske. På de fleste ejendomme avledes der sjældent mere, end hestene kunne fortære. Kunne der tillige blive til sædekorn, var det i almindelighed godt. Hvad svinene skulle have måtte – så godt som – købes det hele.

Ved et høstgilde på Brandkjærgård i 1948, som blev transmitteret af Danmarks Radio, kvad min far følgende vers:

I awten ku' a forresten got li'
 o sej nowwer uer om høstens ti'
 som a howsker dem fræ mi båndom o ungdomsoer
 a er jo vokset op o den samm plet jor
 som jer, o i awten bøjen som gjæst
 nær I nu for æ høst ska hold en fest.

Nær æ høstti wa nær, ja, det howsker a ret,
 så slug mi fåer i æ kuen mæ hans kaskjet;
 o vis der så o jen gång ham trej kjaen deri,
 så vist han, de wa ve høstens ti'
 Æ kjaen wa mo, der sku høstes aw,
 o æ høstmashin kam frem næst daw.
 Den kjoer han sjel, – o te o bin op
 kam mi muer o vi baen så i slu'et trop,
 sjel den minst, som ett ku gjøer gavn ino,
 fulle mæj så godt, som æ smo bien ku go.

Nær jen mark wa høstet, o alt bunden op,
 o vi wa mier eller minner træet i wo krop,
 så skull æ sættes te rå, som en kålt et den gång,
 o de mæ det samm', så æ daw den bløw lång.
 Vi tøtt somti, fåer ku got gi ståen,
 men han trow no ålti, de vil rejn i måen,
 o så skul vi væ færdig, de wa nem o forsto,
 så der wa ett ant o gjør end o klemm o.
 O vi glemt osse snåer, at vi tøtt, de wa streng,
 for vo ku såen en awten vær skjøn øwwer æ eng.
 Dæ wa så still, såen en fre o row,
 en enkelt gång høer en, en brøl fræ en kow,
 eller en vib der skreg i æ kjaer dernie,
 o æ hjejler djæ fløjt, nær de fløw øwwer æ hie.

Men nær de sist wa i hus, o de hiele wa gjøer
 fik wi osse a wo muer en extra kaffetoer,
 mæ bode æwwelskywwer o kåæg,

o nær der et wa mier tebæg,
 så sang wi sammel a jertens løst,
 o imell' snakker muer om æ høst
 som en guds welsignels, der ga vos brø,
 så ingen a wos kam te o li nø.
 O nær de wa færdi o æ hile egn,
 ja, så stod de jo i festens tejn.
 I en jem eller i æ forsamlingshus holt vi giil
 o de gik løs mæ leg og dans o spil.

Når vi no er sammelt ve Jens Hagelskjær,
 vil a osse hob for jer ver især,
 at I føst o fremmest, mæ taknemlig sin
 sejer tak for, te I jer kuen fæk in.
 O så vil a hob, te I morer jer got
 o foer liså gue minner, som a håer fåt,
 så ver å jer, der her er te stee
 ka mindes jer ungdom mæ liså stue glee,
 som a ka ver gång æ høst er ind
 den ti er for mæ den kjønnest min.

Alfr. H.

Festlige lejligheder blev altid, hvis det var muligt, fastlagt ved fuldmånetid, sikkert af hensyn til lyset, så man kunne se at få spændt for og se at køre hjem. Om hvorledes et bryllup forløb, har Jens Siggård en artikel i Hardsyssels årbog nr. 60. Denne artikel skal her gengives i sin helhed.

ET BRYLLUP I ÆLDRE TID

Af Jens Siggård

Et bryllup i ældre tid formede sig ikke helt, som i nutiden, på gårdene her i Midt- og Vestjylland. — Min moder, der er født i året 1844, i "Ildsgaard" (det nuv. Ilskov), fortalte mig i sin tid noget om, hvordan et bondebryllup foregik for 100 år siden eller mere. — Folk, som skulle med, blev indbudt otte dage før bryllupsdagen. — Bydemanden var en af den nærmeste familie, eller en nabo. — Når bydemanden kom ind, blev han stående ved døren, tog hat eller kasket af og sagde: "Godaw, A ær ur o by te bøjel. A sku helsen fræ æ brujfolk o djæ

foræller om I vil væ så gue o kom te bøjel hos . . . . o møed o æ mån æ kl. 9 te frokost fülle møj te kjærk o hjæm ijæn o så blyw o delta i æ fest". – Der var flere dages bryllup. De unge blev indbudt til dagen efter.

Tredie bryllupsdag var for opvartere og andre, som havde hjulpet til de to første dage i bryllupsgården. – Det var skik, at fra hjem, som var indbudt til bryllup, gav man "sæ'nd" til det hjem, hvor brylluppet skulle holdes (det var som regel brudens). Sæ'nd bestod af madvarer: Smør, æg, kød, pølser, haner og høns, mælk og fløde. De, som kom med, "sæ'nd" fik en rund sigtekage og lidt kringler med hjem. De, der skulle møde først på bryllupsdagen, var opvarterne, dernæst spillemændene *). Når de kom, blæste de et stykke. De blev budt ind, hilste og blev budt kaffe. Så skulle de ud og se efter, om der kom nogle gæster. – For hver vogn, der kom kørende, og for hver ridende, skulle der spilles et stykke. – I forstuen stod en opvarter, der bød en dram til hver og én, der kom – brændevin til mændene, mjød til kvinder og mindreårige børn, som var med deres forældre til festen. – Efter at være kommen ind i stuen, blev der budt til bords, som var dækket med godt, hjemmebagt brød og sigtekage, smør og æg, flere slags kogte og spegede pølser, saltet kød, rullepølse og ost, foruden godt hjemmebrygget øl og det gode gamle kornbrændevin. Så snart et hold var færdigt ved dette bord, blev de budt over til kaffebordet, der var dækket med flere slags kager og kringler, godt og hjemmebagt. – De, der ville have en kaffe-punch, fik den. Spillemændene blev ikke glemt. Opvarterne skulle nok få dem trakteret. Nu var tiden ved at være nær, så folk måtte til at tænke på kirke-turen. – Den gang var der næsten ingen, som havde fjedervogn på disse hede-egne. Nogle havde et par stykker jern anbragt under agestolen, der var af træ. Disse jernstykker kunne fjedre lidt. I hver af dem var anbragt en jernkrog, som var til at haspe på oven i vognkassen, andre havde runde jernstænger anbragt på overkanten af vognkassen, sådan at der kunne spændes læderremme fra agestolen derpå. Agestolen var som regel udstoppet og med hynder. Vognen var smurt og vasket. Seletøjet var fint pudset til festen. Hestene var også for det meste pyntet, halerne flettet og opbundet, mankerne flettet med hvidt og rødt garn. Forridernes heste var særlig fint pyntede. Af forridere var der 4-6 efter gæsternes antal. Når vognene var færdige til at køre og forriderne ankomne, var der én, som skulle ordne rækkefølgen i hvilke vognene skulle køre til kirken. Forriderne holdt i en række ved siden af hinanden. Disse forridere var bønderkarle. Bønderne var slet ikke så glade ved at aflevere en hest til dette formål, da det var en tortur for hestene, men det lod man sig jo ikke forstå med. Forriderne red ud to og to efter hinanden. Spillemændene skulle på første vogn, brudepigerne på næste. På efterfølgende vogn bruden med nærmeste familie. – Dersom brudgommen ikke kom fra sit hjem til kirken og

*) Folk fra egnen.

var tilstede på bryllupsgården, kom han på den følgende vogn. Næstfølgende vogn var nærmere og fjernere familie og naboer. – Når bruden (brudgommen) steg til vogns, skulle spillemændene blæse et nummer, derefter skulle de skynde sig hen til den vogn, der skulle køre med dem. Når alt var i orden, blev der givet tegn til spillemændene. De blæste så, og forriderne red hurtig ud foran skaren mod kirken, hvorefter hele følget fulgte efter. Når forriderne kom en tur ud ad vejen, skulle de vende tilbage for at hilse på brudefolkene. Så snart det var besørget, vendte de tilbage mod kirken. De skulle have så stort et forspring, at de endnu en gang kunne vende tilbage og hilse på brudefolkene. På vejen til kirken skulle spillemændene blæse ved hver gård og hus, de kom forbi. Når brudeskaren kom til kirken, holdt forriderne side om side. Så snart det kunne lade sig gøre, skulle spillemændene af vognen og blæse for brudefolkene, mens de steg af vognen. Så hurtig det kunne lade sig gøre, skulle kusken og forriderne have deres heste spændt fra eller aflevere disse til en staldkarl, som ville sørge for dem. Forriderne og brudepigerne blev stillet op, par ved par bag hverandre. Efter dem brudeparret og dernæst den kone, som havde smykket bruden og hendes mand, derefter brudeparrets forældre og nærmeste familie, og derefter de øvrige, som det passede sig. Når dette var ordnet, var der en mand, som dertil var bestilt, til at give tegn til spillemændene, der stod ved indgangen til kirkegården, færdig til foran hele forsamlingen at blæse en march at gå efter. Når de kom forbi indgangsdøren til kirken, vendte de sig om mod skaren og blev ved at blæse, til alle var i kirken. I kirken gik alt for sig omtrent som nu. Jeg hørte jo ikke præstens tale, men den var antagelig om dyd og gode gerninger. Det var i rationalisternes tid (fornuftkristendom). Efter vielsen blev der ofret af alle, som var i kirken, til præst og dejn. Når folk gik ud af kirken, skulle spillemændene stå udenfor døren, færdig til at begynde at blæse, så snart de første var i våbenhuset, og så gå foran udenfor kirkegården og blive ved at blæse, til hele følget var der. Så varede det ikke længe, inden alle vogne og forridere var der. Nu skulle brud og brudgom på een vogn. Når det skete, blæste spillemændene, og satte sig derefter til vogns. Når alle var færdige til afgang, blæstes der igen, og forriderne sprængte afsted foran. Derefter kørte alle vogne i samme rækkefølge mod bryllupsgården som forhen mod kirken, dersom der ikke var kommen flere til. Spillemændene blæste ved hvert hus og gård ligesom før til kirken. Forriderne skulle nu til bryllupsgården, hvor de blev modtaget og beværtet med en kringle og en dram – og glasset beholdt de. Så skulle de tilbage og hilse på bryllupsfolkene. De viftede med glasset i hånden for at tilkendegive, at de havde været i bryllupsgården. Så tog de afsted igen, for om det kunne lade sig gøre at komme tilbage een

gang til, og når brudeskaren kom tilbage, skulle de holde ved siden af hinanden, så længe brudefolkene kom af vognen. (De stakkels dyr!) – Ved ankomsten til bryllupsgården blæste spillemændene. Så snart det kunne lade sig gøre skulle de af vognen og hen at blæse for brudefolkene, imens de stod af vognen. Efterhånden som folk kom af vognene, blev de budt hen på en kringle og dram. (Det var kun de steder, hvor de ikke havde fået dette traktement første gang, de ankom til bryllupsgården.) Nu blev der travlt for opvarterne med at få folk til bords, thi de skulle sidde eftersom de var i familie med brud og brudgom – o de tu ti. Mens dette foregik, var det skik, at spillemændene skulle ud i køkkenet til kokekønen, hvor de fik alt det suppe og gode sager, de ku' sæt nier, da det jo ville vare længe, før de fik noget igen. Når så gæsterne var kommen til bords, blev middagsmaden serveret: Suppe med boller og gulerødder og brød til – man langede til store fade, som stod midt på bordet, derefter kød, som suppen var kogt på, og dertil sovs, kartofler og brød, så fulgte sødsuppe med svedsker og rosiner – o så te sidst æn goe kringel mæ sukker o bagt af bygmel, smør og fløde, og dertil et glas vin, brændevin eller mjød, eftersom de havde og folk helst ville ha'. Under spisningen skulle der spilles over borde. Når gæsterne begyndte at spise, kom spillemændene for at spille på violin – de spillede tre numre i hver stue, mens måltidet stod på. Bordtaler kendtes ikke den gang. Mens de fik kringler med dram, kom en opvarter med en tallerken og bad om en skærv til at få vejen til kirken forbedret, f.eks. – men det var spillemandspenge, der opkrævedes på denne måde. Før man gik fra bordene, blev der somme steder sunget en salme eller fremsat en takkebøn for mad. Så snart opvarterne kunne få ryddet et par borde, blev der dækket til opvartere, spillemænd, kokekønen og staldkarlene, hvis ikke de allerede havde spist i køkkenet. Når de var færdige med spisningen, skulle opvarterne have bordene ryddet, og i storstuen o "freoustou" skulle bordene flyttes ud. Så kom tiden, da dansen skulle begynde. Når spillemændene (eller var der kun een?) fik instrumenterne stemt og brudefolkene var kommen til stede, begyndte dansen med en vals. Den skulle brudens fader danse med bruden, og derefter føre hende hen til brudgommen. Så spillede der igen en vals, som brudeparret og brudens forældre og den kone, som havde smykket bruden, skulle danse. Det varede ikke længe, før alle var på dansegulvet, og så kan det nok være, der kom gang i støvlerne. Opvarterne kom i pausen med flaske og glas til spillemændene. Flasken blev stående i deres nærhed, så var den let at få fat i. Efter nogen tids forløb skulle brudefolkene og nærmeste familie til kaffebordet, der var dækket som om formiddagen. Når et hold var færdig kom et andet til, indtil alle havde fået kaffe, og det gik atter livlig

med dansen. Karle og mænd trak frakken af, og svedte endda. Så kom tiden, da der skulle spises mellemmad. Bordene stod da dækket med lige så mange slags god mad og drikke som til frokosten om formiddagen. Der var også steder, hvor der blev serveret the og rompunche. Tobak stod til fri afbenyttelse, røg og skråtobak samt snus. (Min moder fortalte, at der var enkelte kvinder, som brugte snus dengang.) I et lidt afsides rum sad ældre mænd og spillede kort. – Første hold, der kom til bords, var selvfølgelig brudeparret og nærmeste familie, og derefter nyt hold, indtil alle havde spist. Det var nu ved at være ud på natten, og nogle af gæsterne var taget hjem – men nogle blev og fortsatte dansen med højt humør. Der var måske drukket lidt rigelig? Til sidst skulle der igen drikkes kaffe og punche. Der blev drukket en skål for brudeparret. Så toges der afsked, for nu var det henad morgenstunden.

Jens Siggaard.

(Født i Ilskov 1881 – boede der indtil 1944.)

Om vejene skriver Carl Dalgas: ”Kun mangfoldige ved siden af hinanden løbende hjulspor betegnede vejene gennem hederne, hvor det er skik, at når det ene spor er opkørt, lægges et andet ved siden af. Uindkastede gennemkrydsede de landet i alle retninger, så det ikke er muligt for en fremmed i disse lidet befolkede egne at komme frem uden vejvisere.” Hjulsporene blev senere afløst af indkastveje, og endnu senere blev der lagt grus på, indkøbt for midler fremkommet ved udleje af jagten. Post kom der daglig; men avisen blev holdt sammen med andre og blev derfor ofte flere dage gammel.

Om skolegangen har Jens Siggaard en artikel i Hardsyssels årbog årgang 1966.

MIN BARNDOMSSKOLE
SOM JEG HUSKER DEN
Af Jens Siggaard

Min barndomsskole lå på heden – næsten bogstavelig talt; der var kun få opdyrkede agre rundt omkring ejendommen.

Min barndomsskole lå i Ilskov (som det dengang hed, og som det endnu staves af den kirkelige øvrighed. Nu om stunder staves det ellers Ilskov, uden d).

Skolen lå tæt østen for den gamle Viborg-Herning landevej, der hvor nu Dalgas bor. (Dengang kun dybe hjulspor i hejen.) Der var et stuehus og et

lille udhus. Stuehuset lå langs vejen, syd-nord, i søndre ende var skolestuen. Huset var spåntækket, hvilket var usædvanligt, da ellers alle huse på egnen var tækket med lyng og strå. Udhuset var stråtækket. Mellem bygningerne og vejen var en lille ”kalgord”. Ejendommen tilhørte læreren, der drev den med et par stude. Der var plantet en række graner, hvilket var en sjældenhed på egnen, da der ellers ved ejendommene kun var en kalgord, med jorddiger, lidt hyld, stikkelsbærbuske, kål og gulerødder, timian, peberrod samt lidt blomster: morgenfruer, St. Hans-kål o.a.

Mod nord og øst så man ud over den store hedeplade, som strakte sig næsten fra Ilskov til Karup. I min barndom kaldte vi denne hede Viborghede. I horisonten mod nordøst kunne man skimte nogle små menneskeboliger, det var Agerskov i Bording sogn. Mod sydøst lå Ilskov-gårde: i syd Skåphusgård, og mod vest Skåphusmark. Det var skoledistriktet. Indimellem bostederne lå der større eller mindre hedestrækninger. De fleste børn havde langt til skolen, enkelte henved en halv mil, nogle kom helt fra Grove, ad smalsporede hedeveje, der særlig ved vintertide kunne være helt fremkommelige. Ved tøbrud kom vi tit med træskoene fyldt med vand. Læreren gav os frisk halm i træskoene, men fødderne var alligevel kolde hele dagen.

Vi boede sydøst for skolen, vel en halv fjerdingvej, og jeg var vistnok den, der havde nærmest til skole; min skolevej gik over min fars agre, ved skellet kom et lille stykke hede, kom op forbi en lille lyngtækket, lerklinet hytte, omgivet af nogle opdyrkede agre; bagved lå et såjhus, hvor koen havde sit pavlun. Der boede et gammelt ægtepar, stoer Pæjer og An Grønkjær kaldte vi dem. (Ane Grønkær er omtalt flere steder bl.a. i H.P. Hansens bog: ”Hedebønder i tre slægtled”). Så kom jeg igen over et større stykke hede med nogle bakker, som vi kaldte æ Røwbakker, og så nåede jeg skolen.

I det Herrens år 1889, da jeg var knap 8 år gl., begyndte min skolegang. En sådan lille fyr var klædt i vadmelstøj, tit hjemmesyet lue, sort lastingskrave, jakke, vest og bukser, der nåede lidt neden for knæene, strikkede uldhoser, træsko, nogle med læder over vristen; andre gik i långowre træsko, helt af træ, med jern eller messingkramper; æn sparker tit si knoler, mæn de mot vi jo sjæl li unner. (Jeg fik først sko, altså lædersko til min konfirmation, købt hos en marskandiser i Herning.) – Når man nåede skolen, kom man fra gården ind i forstuen, hvor døren til venstre førte ind i skolestuen, mens døren til højre var ind til privatlejligheden. I skolestuen, hvor der var sandstrøet bræddegulv, stod kakkellovnen til højre, længere bag mod lærerens pult, der bl.a. gemte facitbøger, skrivekridt, penne, pen-

neskafter og grifler. Ved siden af pulten hang den sorte tavle. Til venstre for indgangsdøren stod et stativ, hvor vi smed kasketten og vor mellemmad, som vi havde i den hjemmesyede sækkelærredstaske, der hang på vor ryg, sammen med penalhus og bøger. I stuens baggrund stod de lange skoleborde, vel en 5-6 stykker ialt, ved hvert bord kunne sidde 5-6 børn. De øverste dreng- og pigeborde stod i midten mod hinanden; sad man på den øverste drengbænk, havde man pigerne foran, drengene bag sig. Ved siden af lærerens pult hang den sorte tavle, det eneste i stuen, der var malet, bordene, vi sad ved, var i årenes løb blevet pyntet med udskæringer, når en lommeknivs skarphed skulle prøves. Væggene var hvidkalkede, men blev efterhånden noget grumsede. Muren mellem skolestuen og privaten gik lidt ud under bjælken; der lå et tommetykt lag støv.

Vi gik i skole to dage ugentlig (der var store og lille klasse). De to resterende dage holdt læreren skole i Røjen. Om sommeren skulle vi møde kl. 6, om vinteren kl. 9. Frihedens time slog ved middagstid om sommeren; men om vinteren måtte vi blive i skolen til kl. 4 eftermiddag.

Når vi om morgenen var kommen på plads, sang vi en salme, hvorefter læreren holdt andagt, bl.a. husker jeg et vers:

O lad aldrig nogensinde
mig de plager gå af minde
Jesus dem for mig du bar,
men lad kors og død og smerte
tale, råbe i mit hjerte,
hvad min frelse kostet har.

Bønnen sluttede med Fadervor. Så skulle vi høres i vore lektier. Balsievs lærebog skulle vi lære udenad med både hovedstykker og anmærkninger. Bibelhistorien skulle også læres på fingrene, lidt salmevers skulle vi også kunne udenad. Danmarkshistorien skulle læres, så vi kunne fortælle hovedtrækkene. En enkelt fædrelandssang blev der også tid til. Kunne vi ikke vore lektier, kom vi til at sidde efter.

Vi havde tavleregning, hovedregning, diktat, læsning, skønskrift og geografi. Hvis vor regning på tavlen ikke passede, spyttede læreren på den og tværede den ud; bagefter kunne vi snart ikke skrive på tavlen, den var fedtet af lærerens tobaksspyt.

Rekvisitterne, såsom tavle, skrivebøger, grifler og penne skulle vi købe af læreren. Disciplinen blev gennemført med strenghed, set med nutidsøjne. – En lille obsternasighed kunne ordnes med et greb i ører og hår; var det en

grov forseelse, som f.eks. ikke at bestille noget, måtte der stryg til af et stykke hampereb. ”A ska sanden lær jer, I dovenkropp!”

Blev der altfor megen uro i skolestuen, kunne det ske, at lærerens kone åbnede døren mellem kakkelovnen og pulten, inde fra stuen; hun stod da med sin strikkehose og talte forsonende ord til sin mand og bad for synderen; men var harmen ikke tilstrækkelig udløst, kunne det nok ske, at døren blev lukket for madame. Gymnastik havde vi kun om sommeren. Vor lærer var veteran fra 64, så han kendte eksercits. Vi blev øvede i højdespring, skulle gå på balancebrædt m.m. — Vi havde en middagspause på ca. 1 time; da legede vi forskellige slags lege, bl.a. håndbold, bukkespring, spil-pind og spiste vor mad. Noget af vor fritid benyttede vi også til slagsmål. Sagen var nemlig den, at på Skåphusmark boede nogle familier, der var efterkommere af de såkaldte kartoffeltyskere, som blev indkaldte her til landet i 1757-60 for at dyrke alheden op. — Selv om ikke alle drengene fra Skåphusmark stammede fra tyskerne, blev de dog regnede med til denne foragtede folkerace og skulle have tærsk. Men som det tit er gået i historiens løb, blev det også tit vi danske fra Ilskov, der fik kløene.

Jeg husker en dag, henimod slutningen af min skoletid, at det var gået særlig hårdt til, så det var kommet læreren for øre, og han tog det tykke reb i hånden, da vi var kommen på plads, og sagde, at skulle der være krig, ville han også være med, vi skulle alle som een få ”mester Jerrig” at føle på vore rygstykker. Men han besindede sig, måske på grund af opgavens besværlighed; vi slap dengang med en advarsel.

Om vinteren, når vejret var hårdt, fik vi lov at blive inde i skolestuen i middagstimen, og efter at vi havde spist vor mellemmad, sattes skolebordene til side, og så blev der danset sanglege af pigerne, mens drengene tog livtag og ”knoppes nøv”. — Eller der blev handlet penallhus, kniv m.m. Når timen var forbi, wa dæ æn orlig pols; sandet, som var strøet på gulvet, var hvirvlet op i støv. Vi så læreren åbne døren, men kunne knap nok skimte ham i åbningen. I støvet sad vi så til kl. 4 om eftermiddagen. Jeg mindes ikke, der blev lukket et vindue op, de kunne måske ikke lukkes op.

Om sommeren, når vi skulle møde kl. 6, kneb det for tjenestedrengene at møde til tiden. Noget af min skoletid sad jeg sammen med en hjord-dreng, han skulle udføre en del arbejde, inden han blev sendt i skole; hans hænder var fulde af rifter, og grumsede var de, fødderne var sorte og skrammede o jawn gro. (Om sommeren løb vi barbenet eller med stumper på). Min kammerat kunne sjældent sine lektier, kom ofte for sent, og når han fik sig sat på bænken, var han tung og uopmærksom, hvorfor

han ofte måtte føle ”mester Jerrig”, uden at dette tilsyneladende kvikkede ham op. På legepladsen var han respekteret som den stærkeste dreng i klassen; jeg skulle nok holde mig i hans nærhed, så var jeg godt beskyttet imod ”tyskernes” angreb. (Senere rejste Jacob til Amerika, jeg har ikke set ham siden.)

Den mad, vi havde med til skole, lignede ikke den, nutidsbørn spiser; det var tykke skiver af hjemmebagt rugbrød, enkelte havde kun meldypelse smurt på brødet, med et stykke ost eller pølse midt på en rundtenom; vi byttede somme tider et stykke med en kammerat. Kun til højtiderne bagtes der sigtebrød og hvedekager. Vi havde kun middagsfrikvarter, men kunne nok få lov at gå ud i et nødvendigt ærinde, når vi spurgte om forlov. W.C. eller lokum var der intet af, men granerne afgang skjul.

Ilskov lå yderst mod nord i Sunds kommune, og i begyndelsen⁴ af min skoletid skulle vi gå den lange vej (ca. 1 mil) til Sunds hovedskole, når der holdtes eksamen. Det var en lang tur, men værre var det, at Sunds drenge ville klø os, og de var mange og vi få; de kaldte os ildere, og vi kaldte dem skalleslugere (i Sunds sø var der skaller); men festligt var det alligevel, for vi fik 5 øre med til et kræmmerhus, som vi købte hos købmanden i Sunds. — En gang vi var til eksamen dernede, husker jeg, at præsten, der boede i Gellerup, kom ridende på en brun hest, det var ikke almindeligt. — I de sidste år af min skoletid kom præsten samt et par mænd af skolekommissionen og holdt eksamen i Ilskov; Røjenbørnene måtte så også møde op. Før den store dag fik vi besked af læreren, at vi skulle stille op udenfor skolen og tage hatten af for de høje herrer.

Da jeg som 14-årig gik til Gellerup præstegård, cirka 2 mil, så jeg den første cyklist; han kørte om kap med en bondemand op ad Vrå bakke; da klarede hestene sig, men ned ad bakken vandt cyklisten. Men det er jo en anden historie . . .

Kort tid efter min konfirmation måtte jeg igen gå den lange vej til Gellerup kirke. Biskoppen i Ribe kom for at holde visitats. Vi hørte den gang under Ribe stift. — Vi unge blev anmodet om at møde og træde ud på kirkegulvet for af biskoppen at blive hørt i vor børnelærdom. Vi stod, pigerne ved den ene og drengene ved den anden side, på kirkegulvet. Til min skam må jeg bekende, at jeg intet andet husker fra den dag, end da bispen stod over for mig, sagde han: ”Af lugten bliver man ikke mæt”. Nej, tænkte jeg, du har nok ikke nøjedes med lugten alene. Bispen var ikke ”kun en streg i luften”, som man siger.

En skoleudflugt

En eneste gang i min skoletid havde vi udflugt. Den foregik med et par høstvogne, de to mil til Herning. Vi kom så med toget til Århus, hvor vi bl.a. så domkirken. Vor tilsynekomst i gaderne kunne Århusdrengene ikke stå for, de råbte efter os med pæne navne.

Det var en begivenhedsrig dag, og den var lang. Vi kørte fra Ilskov i dagningen og kom først hjem sent på aftenen. Det sidste stykke fra Herning og hjem på en stiv vogn; de 2 mil gjorde os søvnige og trætte efter den begivenhedsrige dag.

Vor lærer

havde ingen uddannelse, men var forhenværende landmand og murer; men gennem de mange års øvelse blev han efterhånden en dygtig lærer. Efter eksamen fortalte han os, at skolekommissionen havde udtalt sig rosende om vor lærdom, og at vi var nogle af de bedste i Sunds kommune. Ved eksamen fik vi karakterer og blev sat på plads efter vor dygtighed.

Lærer Jørgen Jakobsen var født 1839 i Rind sogn syd for Herning. Var som før omtalt soldat i 64, blev fanget og sad som krigsfange i Magdeburg. Før Jørgen Jakobsen kom til Ilskov, havde han været vinterlærer i Lund og Busk i Gellerup sogn i 9 vintre. Flyttede til Sunds, gik derfra til Trælund i Tjørring sogn og til Kæret i Herning, holdt skole der i halvtredie år. Vistnok i 1882 blev Jørgen Jakobsen lærer i Ilskov, desuden gik han til Røjen og holdt skole der 2 dage ugentlig i 15 år. Endelig blev han ene-lærer i Ilskov; fik afsked med pension 1907 og flyttede til Herning, hvor han ligger begravet. Jørgen Jakobsen var broder til den mere bekendte lærer og senere indremissionær Kr. Jakobsen, der blandt flere steder var lærer i Nøvling.

Senere udvikling

I 1898 blev der bygget kirke i Ilskov. Omkring århundredskiftet blev Ilskov skoledistrikt delt, og der blev bygget kommuneskoler både i Ilskov og Skåphusmark. (Distriktet blev altså delt i to enelærerembeder.) 1906 kom jernbanen, Viborg-Herning med station og by, hvor der er flere forretninger, mejeri, missionshus og forsamlingshus. – 1928 blev Ilskov selvstændig kommune. Endelig i 1945 fik Ilskov stor, ny centralskole. Heden er nu næsten opdyrket eller beplantet. En enestående udvikling! – I sognet findes 2 oldtidshøje mod øst ikke langt fra Bording sogneskel. Mod nord er Grønhøj, hvor 3 sogne og 2 herreder mødes. Mod sydøst ligger

bakkeøen Linnebjerg, hvor også 3 sogne mødes. Denne bakkeø er på ca. 100 tdr. ld., og de 3 sogne Ikast, Sunds og Ilskov har hver en part.

På et billede taget kort efter århundredskiftet af familien på Ildsgaard ses en ubrudt horisont, så hedens tilplantning har på det tidspunkt ikke været fuldendt. Slotsplantninger anlagdes i Vestjylland omkring 1800. Kompedal således 1802. Derefter og indtil 1866 (Hedeselskabets start) kom plantningssagen i miskredit, den fik et dårligt rygte.

Jens Siggård skriver: Ingen troede dengang, at der kunne gro træer på heden, fader heller ikke. Der var kun en kålgård ved ejendommene med lidt blomster, morgenfruer f.eks., stikkelsbærbuske, køkkenurter, et enkelt piletræ og hyldetræ. Da Hedeselskabet begyndte sin virksomhed på egnen i forrige århundredes slutning, snakkede jeg med fader om at plante lidt træer, jeg var begyndt at grave nogle huller langs med en markvej; men det ville fader ikke høre tale om, han jævnedes hullerne efter.

Med Enrico Dalgas fik plantningssagen en begejstret fortaler, og det begyndte snart at bære frugt. I 1889 blev de første plantningsforeninger dannet, og staten ydede tilskud til planterne. Niels Hagelskjær (6) blev plantør. Igennem adskillige vintre udførtes af mandskab fra Ildsgaard pløjninger til plantninger til omkringliggende plantager.

Niels og Karen Hagelskjær efterlod sig 7 børn: .

Familien på Ildsgaard fotograferet 1904.
Bemærk den ubrudte horisont i baggrunden

NIELS OG KAREN HAGELSKJÆRS EFTERKOMMERE

Karen Meedom Hagelskjær med børn og svigerbørn
fotograferet 1932

61. Jens Frederik Hagelskjær født den 23. november 1886 i Ildsgaard, død den 27. april 1954 på Brandkjærgård, gift den 28. maj 1931 i Sinding med Katrine Clausager født den 28. maj 1904 i Sofiedal, Sinding, død den 11. november 1961 på Brandkjærgård. Hun var datter af kreditforeningsdirektør og folketingsmand Jens Clausager og hustru Antonie Wenø.

Jens Hagelskjær var på Vallekilde Højskole 1907-08 og på Asmildkloster Landbrugsskole 1912. Rejste, som i sin tid hans far, med uldpakken i hele Danmark, men især på Bornholm og Lolland-Falster, mest efterår og vinter – sidste gang i 1916. I 1913 overtog han Brandkjærgård, en udflytteri-gård fra Ildsgaard. Han begyndte med to heste og seks kvier, men drev gården dygtig frem, udvidede og byggede nye bygninger, indkøbte moderne maskiner: Selvbinder, malkemaskine samt privat bil. Installerede centralvarme, badeværelse og telefon, så alt efterhånden var komplet ude som inde. Mere jord blev købt til. Gården er nu på 110 tdr. ld. selvopdyrket jord. Især havde kartoffelavlens Jens Hagelskjærs store interesse. Der blev dyrket ca. 25-30 tdr. ld. fine kartofler hvert år. I 1933 var han med til at starte Karup Kartoffelmelsfabrik, som blev et uvurderligt gode for dyr-

kerne af egnens lette jorder, som især er egnet for denne afgrøde. Jens Hagelskjær var fabrikkens formand i 21 år.

Også udenlandsrejser havde hans store interesse. I 1926 var han i Frankrig, i 1929 i Italien og Sverige, i 1931 på bryllupsrejse til Norge og Sverige, i 1934 i England og i 1939 og 1947 på studierejser (kartofler) til Holland og Tyskland. Af offentlige hverv havde J.H. mange. Han var i 19 år formand for Sunds-Simmelkjær-Ilskov Landboforening. Fra starten 1916 formand for Ilskov Gødningsforening. Formand for Ilskov Mergelselskab 1924-36, samt skiftevis formand og i bestyrelsen for Ilskov Andelsmejeri, Transformatorforeningen, Planteavlsudvalget, Kartoffelmels Centralen i København, Herning Hede og Discontobank, Sajyka, Grundforbedringsudvalget samt i udvalget for bygningen af forsamlingshuset. Som landboforeningsformand var han med i arbejdet for oprettelsen af Hammerum Landbrugsskole og Herning Eksport-Samlestald, hvor han var kasserer. I 1932 fik J.H. De samvirkende Landøkonomiske Foreningers sølvbæger, og i 1943 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog – en stor hæder for en hedebonde. På Brandkjærgård kom der ofte udlændinge, som var på studietur i Danmark, ligesom Danmarks Radio har lavet optagelser fra et høstgilde på gården. Hans børn har nu en plade og et bånd derfra.

Katrine Hagelskjær havde før sit ægteskab været på Ry Husholdningsskole og Danebod Højskole, haft plads i København samt taget del i arbejdet i sit hjem. Hun tog kørekort til bil i midten af 1920'erne – en sjældenhed dengang at damer kørte bil. Når J.H. var ude i offentlig arbejde, tog K.H. ivrigt del i gårdens drift og arbejde, med hjælp fra dygtige medarbejdere. Katrine Hagelskjær var kendt vidt omkring for sin gode madlavning. Der kom aldrig fremmede til gården, uden at de blev bedt ind til bordet.

I ægteskabet var 4 børn:

611. Antonie Clausager Hagelskjær født den 4. marts 1934, gift i Illdskov kirke den 29. december 1955 med Peder Knudsen født 31. januar 1927 i Spjald, søn af Petrine og Knud Knudsen, Solvang, Spjald. Antonie (Tonni) har været på Staby Efterskole 1950, haft pladser på gårde i Jylland samt på en farm i England. Har været på ferie- og studietur til Holland, Norge og Tyskland samt sommeren 1953 på Vallekilde Højskole. Peder Knudsen har efter et ophold på Bregninggård Efterskole haft stillinger ved landbruget dels som karl og dels som kontrolassistent både i Jylland og på øerne, været på Vallekilde Højskole og Korinth Landbrugsskole. Købte i november 1955 gård i Studsgård, Herning.

I ægteskabet er 3 børn:

6111. Jens Hagelskjær Knudsen født den 13. februar 1958 i Studsgård, p.t. elev på Herning Gymnasium.

6112. Lone Hagelskjær Knudsen født den 29. januar 1961 i Studsgård, p.t. elev på Lind Realskole.

6113. Jane Hagelskjær Knudsen født den 22. juni 1965 i Studsgård.

612. Niels Clausager Hagelskjær født den 24. juni 1936, gift i Assing med Karen Kirstine Henriksen født den 1. februar 1934, datter af Marianne og Kristian Henriksen, Vilhusted, Kibæk. Niels er udlært ved landbruget hjemme og ude. Været på Staby Efterskole, Vallekilde Højskole. Overtog efter moderens død Brandkjærgård sammen med broderen Jens. Købte i oktober 1966 Sønderagergård, Herning. Karen Kirstine Henriksen var elev på Hoptrup Højskole sommeren 1955, og har haft flere stillinger som husassistent.

1 barn:

6121. Henny Clausager Hagelskjær født den 11. juli 1969 i Herning.

613. Jens Clausager Hagelskjær født den 5. marts 1938, gift den 23. november 1968 i Madum med Esther Jensen født den 16. juli 1943, datter af Anna og Hermann Jensen, Madum.

Jens var efter skolegangen i Ilskov på Vandel Efterskole vinteren 1952-53 og vinteren 1957-58 på Rødding Højskole. Var soldat i Ålborg og havde ind imellem stillinger ved landbruget både ude og hjemme. Var i 1960-61 elev på Ribe Kjærgård Landbrugsskole. Efter moderens død i 1961 overtog han fødegården sammen med broderen Niels indtil 1966, da Jens overtog gården alene. Jens Hagelskjær har forskellige tillidsposter, er i bestyrelsen for Sunds-Simmelkjær-Ilskov Landboforening fra 1970 og for Karup Kartoffelmelsfabrik siden 1971. J.H. byggede ny svinestald og lade 1970 og nyt kartoffelhus i 1974. Esther Jensen er uddannet ved husgerning dels ude og dels hjemme. Var på Staby Efterskole sommeren 1959, senere var hun 5 mdr. på Skjern Sy- og Tilskærerskole og var derpå tilskærer på kjolefabrikken "Chiki" i Herning i fire år.

I ægteskabet er der 2 børn:

6131. Finn Clausager Hagelskjær født den 14. august 1969 på Brandkjærgård, Ilskov.

6132. Kurt Clausager Hagelskjær født den 15. februar 1973 på Brandkjærgård, Ilskov.

614. Karen Clausager Hagelskjær født den 15. juni 1940, gift den 28. marts 1964 i Ilskov med Jens Christian Mølsted født den 3. marts 1935, søn af Marie og Otto Mølsted, "Plantørgården", Ilskov.

Karen var efter endt skolegang i Ilskov elev på Staby Efterskole sommeren 1955, var husassistent på Mundelstrupgård, elev på Rødding Høj-

skole vinteren 1959-60 og var husassistent på Brandkjærgård imellem skoleopholdene og udestillingerne. Efter moderens død var Karen husbestyrerinde hos brødrene, til hun blev gift. Jens Chr. Mølsted er udlært ved landbruget hjemme og på Asmildkloster Landbrugsskole vinteren 1958-59. Har været soldat i Odense og Tyskland. Købte i 1963 "Overgård" Guldforhoved, Bording.

I ægteskabet er der 3 børn:

6141. Jens Otto Mølsted født den 23. november 1964.

6142. Bjarne Clausager Mølsted født den 14. juli 1968.

6143. Tina Clausager Mølsted født den 20. maj 1974.

62. Johanne Marie Hagelskjær født den 15. maj 1889. Gået 7 år i Ilskov skole ved lærer Jørgen Jakobsen, elev på Ollerup Højskole sommeren 1912 – husbestyrerinde hos broderen Jens Hagelskjær fra 1913 til 1919. Gift i Ildskov kirke den 12. september 1919 med Jens Laurids Ørregård Nielsen født den 15. maj 1892 i "Vestergård" Ilskov, søn af Gotfred Nielsen og hustru Ane, født i Ørre som datter af sognefoged Jens Laursen i Ørregård, hvis kaldenavn, Jens Ørregård, han som ældste søn fik.

Jens Ørregård var oplært ved landbruget. Elev på Asmildkloster Landbrugsskole vinteren 1915-16 samt 3 måneders kursus på Askov Husflidskole. Overtog den 1. maj 1916 sin fødegård Vestergård, den ene af de tre Ildsgaarde. Købesummen var kr. 45.000, som afdrages i de første år, og da trediversnes krise kom, sad han ved en delvis nyopført og næsten gældfri gård. Derved havde han mulighed for at hjælpe andre, som skulle nyetablere eller på anden måde manglede penge eller foder. Det var en stor glæde for Jens Ørregård at se dem, han skrev for, komme over krisen eller drive en ejendom eller forretning op; men der var også skuffelser, som kostede penge. Selv drev han sin gård, så det kunne gå an, og altid med overskud. Han havde ingen trang til luksus; men købte dog bil i 1926 og kørte bil til sin død.

Jens Ørregårds lyst var at arbejde med tal og regnskabsarbejde, og han fik derved mange offentlige hverv. Han var formand for Ilskov mejeri i 35 år. Kasserer i Ilskov sogneråd i flere perioder. Regnskabsfører ved Ilskov Brugsforening, medstifter og senere repræsentant i Folkebanken for Herning og Omegn og fra 1946 til sin død i dens bestyrelse. Da de byggede hus i Ilskov by 1957 og flyttede fra gården, blev Jens Ørregård bestyrer af Midtbanks afdeling i Ilskov, det var en ønskestilling for ham. Han og Johanne befandt sig godt der og fik gode år sammen, indtil Jens Ørregård pludselig døde den 3. september 1963. Begravet på Ildskov kirkegård den 7. september 1963.

Johanne Ørregård bor stadig i huset og kan 84 år gammel passe sig selv og deltage i familiefester og venners lag. Johanne Ørregård var i mange år medlem af Ildskov menighedsråd og har altid været interesseret i kirken og dens arbejde. Mens Jens Ørregård var en mand af få, men rammende ord, bl.a. en god taler, er Johanne Ørregård selskabskvinde, livlig, snaksom og interesseret i familiens mange medlemmer, overfor hvem hun har mange råd og formaninger.

Med hinanden levede de et jævnt og virksomt liv. I deres hjem dyrkedes ofte sang og musik. Jens Ørregård var en god sanger og sang til både arbejde og fest.

I ægteskabet var 2 børn:

621. Anny Gunhild Ørregård født den 19. juli 1924 i Vestergård, Ilskov. Efter 7 års skolegang i Ilskov skole ved lærer Brandager, elev på Salling Ungdomsskole sommeren 1940, Snoghøj Gymnastikskole 1942-43 og på Klejsgård Husholdningsskole sommeren 1949. Gift den 22. maj 1951 i Ilskov kirke med Knud Andersen født den 21. maj 1925 i Åbyhøj, søn af redaktør ved De jyske Landboforeninger Marinus Andersen og hustru Petra Kirstine f. Haugård.

Knud Andersen tog mellemskoleeksamen ved Aaby skole 1942 og blev derefter elev ved landbruget. Ry Højskole vinteren 1945-46. Soldat i Karup 1947. Asmildkloster Landbrugsskole 1948-49 derefter stilling i England sommeren 1949. Fra november 1950 var Anny og Knud Andersen medhjælpere i Vestergård til maj 1954, da de forpagtede gården. Ved forpagtningens udløb købte de gården til et beløb af 150.000 kr. I 1965 brændte udbygningerne, som blev nyopført i 1966.

4 børn i ægteskabet:

6211. Marit Petra Ørregård Andersen født i Vestergård den 22. februar 1952. Realeksamen fra Sunds skole i 1969. Handelsskoleeksamen 1970 og derefter ansat i Midtbank, Herning. Købte ejerlejlighed i Præstehaven, Gjellerup, 1973, forlovet med Svend Erik Kjølhede Nielsen født den 13. maj 1953 i Sdr. Omme, søn af fængselsoverbetjent Carl Ejnar Nielsen og hustru Hanne født Kjølhede Jeppesen, Egevangen 1, Hammerum.

6212. Jens Ørregård Andersen født i Vestergård den 20. april 1955. Var elev i 3 år på Salling Ungdomsskole, hvor han fik teknisk forberedelseseksamen I i 1972. Vinteren 1973-74 på Kærehave Landbrugsskole. Sommeren 1974 på studierejse til Canada og USA.

6213. Godtfred Ørregård Andersen født den 28. februar 1959. Elev på Salling Ungdomsskole.

6214. Kirsten Johanne Ørregård Andersen født i Vestergård den 13. juli 1963. Elev i Ilskov skole.

622. Karen Nillie Ørregård født den 12. juni 1929 i Vestergård, Ilskov. Gået 7 år i Ilskov skole ved lærer Brandager, elev på Salling Ungdomsskole sommeren 1945, Ry Højskole sommeren 1948, Klejsgård Husholdningsskole i Strib vinteren 1951-52. Haft husholdningspladser i Herning, Gentofte, Kjær Mølle i Hejls og husbestyrerinde på Ilskov Mejeri. Gift den 26. marts 1955 i Ildskov kirke med Karl A. Arndt, søn af landmand Frederik Peder og Hulda Arndt, Christiansfeld.

Karl Arndt har gået i tysk skole. I sin ungdom har han haft stillinger på forskellige gårde i Sønderjylland, på Mors og sidst på Herningegnen. Soldat i Haderslev 1949. Elev på Vallekilde Højskole vinteren 1953-54. Købte foråret 1955 "Dalsgård" i Lind.

"Dalsgård" lå lige syd for Lind by, og i tressernes udvikling, hvor Lind by voksede voldsomt, kom byen tæt ind på gården. Foråret 1972 købte Karen og Karl Arndt en anden gård, som ligger i Koustrup mellem Lind og Herning. Efter 18 gode år i Dalsgård flyttede de hertil. Deres gamle gård er nu under nedrivning, og jorden udstykkes til byggegrunde. Parcelhusene skyder op i en vældig fart på deres marker.

4 børn i ægteskabet:

6221. Peder Ørregård Arndt født den 5. juli 1955 i Dalsgård i Lind. Har gået 8 år i Lind skole, 2 år på Frisenborgegnens Ungdomsskole i Hammel, hvor han tog udvidet teknisk forberedelseseksamen. 1 år på teknisk skole i Herning (faglige grunduddannelser indenfor byggefag), hvor han valgte at blive elektriker. Er nu i lære hos Jysk El-Teknik i Lind.

6222. Hanne Ørregård Arndt født i Dalsgård i Lind den 14. januar 1959. Går for tiden i realafdelingen på Lind skole.

6223. Tove Ørregård Arndt født den 27. januar 1964 i Dalsgård i Lind. Elev i Lind skole.

6224. Hans Ørregård Arndt født den 17. oktober 1967. Er lige begyndt som elev i Lind skole.

63. Ane Marie Hagelskjær født den 23. juni 1891 i Ildsgaard i Ilskov. På Ollerup Højskole 1913. Kokkepige på "Ørnhoved" Tjørring 1915. Traf her sin mand, Hans Hansen, som var forkarl s.s. Hans Hansen var søn af landmand Niels Hansen og hustru Ane Margrethe f. Hyldgaard, Sinding. Gift den 12. december 1916. Overtog samme år Ikast præstegård i forpagtning og boede her i 11 år. I disse år drev Hans Hansen vognmandsforretning med heste, mens Marie passede bedriften. I 1927 købte de "Bæksgovgaard" i Simmelkjær på 67 tdr. land. Hans Hansen var en dygtig

landmand, alle nye hjælpemidler blev anskaffet til gården både ude og inde. I 1931 købte Marie og Hans Hansen bil, og den blev flittigt benyttet. Hans Hansen var en gemytlig mand med gode evner, hvad også det offentlige drog nytte af. Således var han kasserer i mejeri, menighedsråd og sygekasse og vurderingsmand for brandkasse og grundskyldsrådet i mange år.

Marie deltog ikke meget i det offentlige liv, hendes interesser var huset og haven. Under krigen 1940-45, da garn ikke kunne købes, kartede og spandt hun flittigt, så ingen, hun havde ansvaret for, manglede varmt tøj.

Marie og Hans Hansen solgte gården 1958 til Sigfred Hagelskjær og købte hus i Simmelkjær by, hvor de boede i 6 år. Da Hans Hansen døde (den 12. december 1964), blev huset solgt, og Marie flyttede til Aulum for at bo i nærheden af sønnen Niels. Her døde hun året efter, den 6. marts.

I ægteskabet var der 3 børn:

631. Margrethe Hagelskjær Hansen født den 14. juni 1917 i Ikast. Blev gift 1936 i Sdr. Omme med Arnliot Constantius Edvard Oskar Fernando Viktor Rasch, født den 6. februar 1908 i Sdr. Omme, søn af læge Arnliot C.V.R. og Sigrid J.M.E. Skou. Ejede Simmelkjærgaard 1934-40. Død den 5. marts 1941. Margrethe tog jordemodereksamen november 1944. Blev assisterende jordemoder i Ringkøbing fra 1. januar 1945. Overtog praksis 1946. Har virket som distriktsjordemoder fra samme praksis siden da. Har i flere perioder været bestyrelsesmedlem i Ringkøbing amts jordemoderforening. Blev gift med falckredder Frede Akselsen den 25. maj 1945. Frede Akselsen, der er født den 4. juni 1920 i Lyne, har virket som kørelærer siden 1963. Har været bestyrelsesmedlem af kørelærerforeningen og det lokale jagtselskab.

3 børn:

6311. Arnliot Constantius Viktor Rasch, født den 4. november 1936. Befalingsmand i flyvevåbnet 1957-67 og siden 1967 været kørelærer og haft vognmandsforretning. Bor nu i Holstebro og er gift med Grethe Pedersen født den 10. april 1945 som datter af Johannes Pedersen og fru Kirstine, Ringkøbing. Grethe Rasch er uddannet som sygeplejerske og har været ansat ved Aarhus Kommunehospital og er nu 1. assistent ved ortopædisk afdeling, Holstebro sygehus.

I ægteskabet 1 barn:

63111. Ane Dorthe Magrethe Rasch født den 29. september 1972.

6312. Karsten Akselsen født 3. december 1946. Uddannet som møbelsnedker på Ringkøbing møbelfabrik november 1965. Aftjent værnepligt i Karup 1966-67. Snedkermester i Ringkøbing siden april 1973. Gift den 23. marts 1967 med Yvonne Christensen (født den 19. januar 1946 i Ringkøbing),

der har taget realeksamen i 1962, handels- og kontoruddannelse 1964. 1. del af statskontrolleret revisoreksamen.

2 børn:

63121. Klaus Akselsen født den 9. marts 1970.

63122. Thomas Akselsen født den 29. februar 1972.

6313. Gyrithe Marie Akselsen født den 26. juni 1958. Elev i Ringkøbing skoles realafdeling.

632. Niels Tage Hagelskjær Hansen født den 18. maj 1920 i Ikast. Valdekilde Højskole vinteren 1938-39. Gift den 25. april 1943 med Anne Mathilde Holm født den 25. juni 1924 i Dageløkke, Langeland. Overtog ved giftermålet landbrugsejendom i Varhede ved Aulum. Boede her indtil 1947, flyttede da til Aulum, hvor han startede vognmandsforretning, som han drev til sin død. Da helbredet svigtede de sidste 3 år af hans levetid, drev han samtidig med vognmandsforretningen ejendomsmæglervirksomhed. Var bestyrelsesmedlem i venstre-vælgerforeningen og i foredragsforeningen. Døde den 10. juli 1966. Anne Mathilde har været bestyrelsesmedlem i Aulum valgmenighed.

3 børn:

6321. Anna Marie Hagelskjær Hansen født den 27. september 1943. Mellemkoleeksamen fra Vildbjerg skole 1958. Gift den 28. april 1961 i Aulum med elektriker Svend Møller Jensen født den 2. februar 1942 i Ålestrup, Østerbølle sogn.

3 børn:

63211. Tom Hagelskjær Jensen født den 18. november 1961.

63212. Jens Hagelskjær Jensen født den 2. april 1963.

63213. Søren Hagelskjær Jensen født den 28. december 1964.

6322. Willy Fritz Hagelskjær Hansen født den 30. august 1947. Realeksamen 1964. Kontorelev 1964-67. Handelsmedhjælpereksamen 1967. Merkonom 1973. Selvstændig erhvervsdrivende – autoforhandling – i Herning fra 1972. Gift med Gerda Brauw Pedersen født den 7. juni 1945 i Aulum. Gift den 29. november 1969. Er beskæftiget som kontorassistent i Aulum.

1 barn:

63221. Nils-Henrik Hagelskjær født den 14. april 1973.

6323. Hans Erik Hagelskjær Hansen født den 8. oktober 1951. Realeksamen fra Aulum skole 1969. Handelseksamen 1970. Sergent i Karup til 1972, bor nu i Vidbjerg og er gift med Ellen Kjær Lauridsen født den 14. august 1952 i Aulum, datter af gårdejer Eilif Georg Lauridsen og hustru Anne, Sdr. Rugbjerg, Aulum. Realeksamen 1969, handelseksamen Herning handels-

skole 1970. Uddannet bankassistent fra Landmandsbanken i Aulum 1972. Hans Erik driver nu faderens vognmandsforretning videre. Gift den 18. november 1972.

2 børn:

63231. Allan Hagelskjær født den 7. marts 1973.

63232. Niels Jacob Hagelskjær født den 30. oktober 1974.

I 1969 fik – Willy, Hans Erik og Anne Mathilde – Hansen slettet i deres navne.

633. Karen Hagelskjær Hansen født den 26. august 1922 i Ikast. Hammerum Husholdningsskole 1938. Ry Højskole 1943. Gift den 20. december 1944 med værkfører Gudmund Edelberg Kyhl Nielsen født den 10. december 1920 i Grindsted. Har virket som skydeinstruktør af 1. grad i H.J.V. Politikompagniet fra 1967 i Herning.

2 børn:

6331. John Kyhl Nielsen født den 9. april 1945 i Aulum. På Brejninggård Ungdomsskole 1959-60, handelsuddannet 1964. Soldat i flyvevåbnet fra 1964. Sergent fra 1965. Oversergent fra 1966 til 1971. Læste på civilforsvarets befalingsmandsskole på Bernstorff slot fra 1971 til 1973, derpå udnævnt til mester på CF-kassernen i Hillerød. Gift med assistent Gurli Vestergård Jensen den 25. november 1967 i Isenvad kirke, Gurli Vestergård Jensen er født den 18. januar 1944 i Herning, som datter af tømrermester Johannes Vestergård Jensen og hustru Mette Katrine. Realist fra Ikast Vestre skole 1961, defektrice fra Østergades apotek i Herning fra 1965.

2 børn:

63311. Lars Kyhl Nielsen født den 22. august 1970 i Ikast.

63312. Mette Kyhl Nielsen født den 18. november 1974.

6332. Dina Kyhl Nielsen født den 26. december 1953 i Herning. På Vivild Ungdomsskole 1970-71, teknisk forberedelseseksamen 1973. Læser nu til højere forberedelseseksamen på Herning seminarium. Stiftet hjem i 1971 med Knud Højer Jensen født den 28. april 1949, søn af slagtermester Laurits Frederik Ferdinan Jensen og hustru Irma Sinna født Pedersen i Herning. På Tårupgård Ungdomsskole 1963-64. I årene 1966-69 rejst i Belgien, Holland, Frankrig, Tyskland og England. På Vestjyllands Højskole 1970, Tf 1973, HF på Herning Seminarium 1975, læser nu til lærer samme sted.

1 barn:

63321. Jasper Højer Kyhl Nielsen født den 17. september 1972 i Herning.

64. Alfred Christian Hagelskjær født den 10. juli 1897, gift den 16. september 1930 i Ildskov kirke med Maren Nielsen født den 23. september 1902 i Bøgelund Karup, datter af Niels Nielsen og hustru Karen, Bøgelundgaard.

Alfred Hagelskjær var hjemme på Ildsgaard med afbrydelser, bl.a. 1918-19 artillerist i Aarhus, 1920-21 på Roskilde Højskole, 1922-23 på Asmildkloster Landbrugsskole, en vinter på Teknologisk Institut og to vintre på Askov

Samtlige kusiner og fætre, 24 i alt,
ved dobbeltsølvbrylluppet den 16. september 1955

Husflidsskole, de fleste efterår rejst – traditionen tro – med uldpakken på Fyn, Sjælland og Lolland-Falster, hvilket gav ham interesse for tricotageindustrien, derfor fra sit giftermål til december 1936 kompagnon i firmaet H.C. Hansen og Co. i Ikast. På dette tidspunkt brændte fabrikken, kompagniskabet ophævedes, og i den følgende tid byggedes egen fabrik på Villavej. Her havde han i 1932 på hjørnet af Thorsgade og Villavej bygget en 2-etages villa, hvor hans mor boede i øverste etage til sin død. I 1942 købte han naboejendommene en tidligere fabrik og en købmandsforretning, så han havde ejendommene fra Thorsgade til Smallegade. Alfred Hagelskjær ledede fabrikken til sin død (den 11. december 1966) med sin hustru som daglig støtte i virksomheden. I 1958 omorganiseredes virksomheden til et aktieselskab, med tanke på at lette generationsskiftet. Erhvervede sig af sin hustrus føde-

gård 20 tdr. land ved Karup å i 1950. Dette stykke af Guds fri natur blev et fristed for ægteparret. Alfred Hagelskjær erhvervede sig også sammen med to kolleger Harrild hede 500 tdr. land jomfruelig jord i 1960.

Af offentlige hverv havde Alfred Hagelskjær bl.a. bestyrelsesposter i Ikast el- og fjernvarmeværk, Ikast farveri, Hotel Ikast, Ungdoms- og foredragsforeningen, i repræsentantskabet for Folkebanken for Herning og omegn og var medlem af Hagelskjær komiteen.

Nu er det vanskeligt at beskrive sin far, man vil jo altid betragte ham med stærkt farvede briller, netop fordi han er ens far. Når man kaster sig over opgaven, havner man jo let i en række superlativer: ægte vestjyde, en mand med sine meningers mod, stædighed nok til at fastholde dem, til han blev overbevist om det modsatte osv. Men det har jo ikke så stor interesse, som – hvad var hans særkende og navnlig – hvoraf dette særkende. På hvilken baggrund skal vi forstå ham og hans generation. Ja, så må vi prøve at sætte os ind i hans forudsætninger. Hvordan var de? Hvorledes så Vestjylland ud i hans barndom? Ud fra den tankegang er artiklerne om livet i Ildsgaard omkring århundredskiftet udsprunget. Deraf må man jo udlede, at Alfred Hagelskjær og hans generation klarede den opgave at gøre hele udviklingen fra middelalder til moderne industrisamfund og tage aktiv del i den på trods af tilbagefald og hæmninger (2 verdenskrige og økonomisk krise i trediverne). Det har fordret fremsyn og det på grundlag af en efter vor målestok ringe uddannelse. En uddannelse som, han erkendte, var for svag, og han kæmpede med stædighed for, at den generation, som fulgte efter ham, ikke skulle stå foruden en langt bedre. Betragtet på den baggrund skylder vi ham og hans generation uhyre meget, det er seje skuldre vi står på – en tung arv at løfte.

Maren Hagelskjær opholdt sig på Askov Højskole 1921. Har været medlem af bestyrelsen for Ikast Husmoderforening og Ikast Menighedsråd.

3 sønner:

641. Niels Hugo Hagelskjær født den 24. marts 1932 i Ikast. Mellem-skoleeksamen fra Ikast skole 1948. Student fra Herning Gymnasium 1951. Soldat i Karup 1952-53. Tandlægeeksamen fra Københavns Tandlægehøjskole 1958. Gift samme år den 5. juli med Dorit Jessen i Vordingborg kirke. Assistent i Holstebro fra 1958-60, købte samme år praksis i Herning, som han stadig driver. Dorit Hagelskjær er født den 5. juni 1934 i København, som datter af forvalter Henning Jessen og hustru Edith. Realeksamen fra Vordingborg Gymnasium 1950. Elev på Snoghøj Gymnastikhøjskole i 1950-51. Husholdningsskole i Schweiz dels som elev dels som gymnastiklærerinde i 1951. Uddannet som fysioterapeut i 1956.

Haft stillinger på Hornbæk Kurbad, Holstebro og Herning amtspsygehuse.

4 børn:

6411. Jesper Hagelskjær født den 18. januar 1960 i Holstebro.

6412. Jette Hagelskjær født den 4. juni 1962 i Silkeborg.

6413. Gorm Ulrik Hagelskjær født den 23. april 1967, død den 3. oktober samme år.

6414. Malene Sif Hagelskjær født den 24. september 1968 i Herning.

642. Carlo Bøgelund Hagelskjær født den 14. juli 1939. Realeksamen fra Ikast skole 1956. Lærling i manufaktur i Ikast 1956-60, soldat 1960-61. Højere handelseksamen fra Århus Handelshøjskole 1963. Videregående uddannelse i tekstilbranchen i Schweiz og Tyskland samme år. Beskæftiget i faderens tricotagefabrik efter 1963. Fra 1966, efter Alfred Hagelskjærs død, som direktør. Gift den 11. november 1972 med Bente Kammergaard Nielsen født den 29. december 1944 i Thisted, datter af Gunnar Nielsen og Ebba Kammergaard Nielsen.

1 barn:

6421. Susanne Kammergaard Nielsen født den 9. august 1974 i Herning.

643. Poul Bjarne Hagelskjær født den 29. juli 1944. Realeksamen fra Ikast skole 1961. Studentereksamen fra Grindsted Gymnasium 1964. Soldat 1964-65. Uddannede sig til tekstilingeniør i Neumünster i årene 1966-69. Direktør på den af faderen startede fabrik samme år. Ugift.

65. Madsine Meedom Hagelskjær, født den 27. juni 1900 i Ilskov. Virkede i husholdning og ved landbrug på Ildsgaard, afbrudt af $\frac{1}{2}$ år i huset i Herning, sykursus, ophold på Frederiksborg Højskole 1922. Gift den 7. oktober 1927 med Lars Christian Johnsen, født den 24. juni 1900, søn af landmand August Johnsen og hustru Margrethe, Simmelkjær. Han var snedker af profession, men skiftede erhverv på grund af krisetider. De købte en falleret brugsforening i Simmelkjær og skabte sig en levevej ved købmandshandel. Han virkede i en årrække aktivt indenfor Den Frie Købmands organisation, 1956-61 som formand for Midtjysk handelsforening, af hvilken han i 1971 blev udnævnt til æresmedlem. Fik i 1966 overrakt D.S.K.s guldnaal. – 1959 blev forretningen omdannet til aktieselskab. Har begge haft mange interesser udadtil, og taget sig tid til at se andre forhold, Danmark rundt på tandem under krigen, bilture, bus- og flyrejser til mange vesteuropæiske lande, fra Nordkap til Mallorca, ofte i selskab med andre medlemmer af Hagelskjærfamilien. Flyttede fra forretningen 1961, er stadig delvis beskæftiget i denne, delvis gået tilbage til snedkerfaget, da han restaurerer antikke møbler.

3 børn:

651. Karen Margrethe Johnsen, født den 30. august 1928 i Simmelkjær. Var på Jebjerg Ungdomsskole sommeren 1943 som elev, i huset 4 år, ekspeditrice i tricotageforretningen "City", Ålborg i 2 år og 2 år hos Alfred Hagelskjærs tricotagefabrik, Ikast, som lager- og kontormedarbejder. Fra november 1951 elev på Rønshoved Højskole, hjælpelærerinde samme sted sommeren 1952. Gift den 25. oktober 1953 med agronom Kristen Elkjær, født den 24. august 1924, søn af Andreas Elkjær, Holmsland. Lærer på Rønshoved Højskole 1951-53. Fjerkrækonsulent i Ringkøbing amt til 1958. Forstander på Landboskolen i Middelfart 1958-72, nu forstander for D.A.Æ. Hauggård, Middelfart.

3 børn:

6511. Anne Grethe Elkjær født den 23. september 1954 i Holstebro. Er elev på Middelfart Gymnasium.

6512. Birgitte Elkjær født den 17. oktober 1957 i Holstebro. Elev i 3. real.

6513. Hans Peder Elkjær født den 4. august 1962 i Middelfart.

652. Ellen Hagelskjær Johnsen født den 15. december 1929 i Simmelkjær. 1945 elev på Salling Ungdomsskole, 1949 på Rønshoved Højskole, 2 gange $\frac{1}{2}$ år i huset i Herning og Gentofte. I øvrigt i hus og forretning hjemme, musiklærerinde som bierhverv 1943-63. Gift den 11. august 1951 med Poul Møller, søn af Kirstine og Sofus Møller, Bogø. (se Hagelskjærbogen 1144 nr. 553.) Realeksamen fra Bogø Kostskole 1939, sømand i 3 år, derefter i lære i Borre brugsforening, Møen, Kølkjær brugsforening 1943-45, indkaldt til CBU under Tysklands kapitulation 1945. Elev på Købmandshvile Højskole 1949-50. Købmand i Simmelkjær.

3 børn:

6521. Bjarne Møller født den 27. maj 1952. Realeksamen fra Sunds skole 1969. Højere handelseksamen fra Handelsgymnasiet Herning 1972. Soldat Skive kasserne 1972-73. P.t. elev på Viborg Idrætshøjskole.

6522. Frank Møller født den 21. december 1953. Elev på Brejninggård Efterskole 1969-70, teknisk forberedelseseksamen II 1972, nu ansat hos Gjørret og sønner, Herning.

6523. Lone Hagelskjær Møller født den 18. januar 1959. 1972-73 elev på Skibelund Efterskole. Derefter Herning Friskoles realkursus.

653. Gudrun Hagelskjær Johnsen født den 25. september 1932. Efter præliminæreksamen 1948 på Herning Friskole, et år i huset. Sommeren 1952 et 3 måneders ophold på Frederiksborg Højskole i Hillerød. Handelsmedhjælpereksamen fra Herning Handelsskole 1953, var på Rønshoved

Højskole 1956-57, derefter ophold i Norge. Blev i 1958 den 27. september gift med landpost Vagn Eybye. Fra 1963 ansat som brevsamler i Simmelkjær.

Vagn Eybye er født den 8. marts 1932 i Stauning og opvokset ved landbruget. På ungdomsskolen Brejninggård 1947-48. Arbejdede derefter ved landbruget, soldat i Karup 1953-54, derefter ansættelse ved postvæsenet.

2 børn:

6531. Lars Eybye født den 12. september 1959 i Simmelkjær. P.t. elev 1. real Sunds skole.

6532. Peder Eybye født den 21. september 1961 i Simmelkjær.

66. Thorvald Kristian Hagelskjær født den 29. januar 1903 i Ildsgaard, gift den 21. maj 1931 i Sunds med Anna Marie Jensen født den 1. april 1908 i Gørding pr. Vemb, datter af Kristiane og Jens Skodborg Jensen, Søndergård, Thorup, Sunds. Har som sine brødre en udmærket landbrugsfaglig uddannelse, teoretisk og praktisk. Traditionen tro blev der en kort tid gået med uldpakken på Fyn.

Kusiner og fætre med "påhæng"
fotograferet ved familiefesten den 6. januar 1973

Overtog i 1931 sin fødegård for 60.000 kr.

Ægteparret forstod at drive gården videre på samme driftige måde som forældrene. Th. Hagelskjær var foregangsmand, hvad angik mekanisering, så-

ledes var han den første på egnen, der havde traktor og kartoffeloptager med læseelevator. Ved siden af at han mekaniserede, holdt han stadig fast ved det gamle, idet han var den sidste på egnen, der havde arbejdsheste.

Under krigen og årene derefter blev der gravet tørv på Ildsgaard, hvilket skaffede beskæftigelse til en del arbejdere fra stationsbyen Ilskov. I 1947 lod Th. Hagelskjær bygge en arbejderbolig, som hans hustru Marie gjorde færdig indvendig med tapet og maling.

Th. Hagelskjær var interesseret i at tage del i det offentlige liv og var bl.a. medlem af sognerådet i 8 år heraf 4 år som kasserer. I bestyrelsen for gødnings- og landboforeningen.

Efter broderen Jens Hagelskjærs død i 1954 overtog han pladsen i bestyrelsen for Karup Kartoffelmelsfabrik, hvor han var med i 17 år.

Marie Hagelskjær forstod at hjælpe sin mand, så der foruden arbejdet med gården og de offentlige hverv kunne blive tid til at deltage i selskabeligheder. Herunder har de foretaget rejser til Italien og Mallorca og har været med foreningen Norden på udvekslingstur til Norge og Sverige.

I 1965 overtog den yngste søn, Kaj, Ildsgaard. Marie og Th. Hagelskjær beholdt 20 tdr. land, hvor de lod bygge et hus og driver jorden med korn og kartofler. Her går de nu og nyder hverdagen og har god tid til at åbne deres hjem for de mange venner, de har fået gennem årene, og nyder hver gang børn og børnebørn kommer på besøg.

4 børn:

661. Benthe Kristiane Hagelskjær født den 11. september 1932 i Ildsgaard. Elev på Salling Ungdomsskole i 1948, Grundtvigs Højskole sommeren 1952, gift den 13. februar 1955 i Illdskovkirke med Johannes Eybye født den 13. december 1929 i Stauning. Johannes Eybye har arbejdet ved landbruget, været på Brejninggård Efterskole, Uldum Højskole samt aftjent sin værnepligt i Haderslev. Benthe og Johannes Eybye overtog i 1955 en ejendom på 41 ha i Hestlund, Bording, hvortil de siden har bygget produktionsbygninger og udvidet stuehuset med værelser og stue samt købt 13 ha til gården.
6611. Birgit Hagelskjær Eybye født den 18. juni 1955, går på Silkeborg Gymnasium.
6612. Kristian Hagelskjær Eybye født den 12. januar 1957, går på teknisk skole i Herning.
6613. Anna Marie Hagelskjær Eybye født den 6. september 1958, går i realafd., Bording.
6614. Lisbeth Hagelskjær Eybye født den 2. december 1961, går i Bording skole.

6615. Poul Erik Hagelskjær Eybye født den 18. januar 1966, går i Bording skole.

662. Tove Nielsine Hagelskjær født den 11. august 1935 i Ildsgaard. Elev på Salling Ungdomsskole sommeren 1951, tjente $\frac{1}{2}$ år på en gård i Ilskov, havde derefter 3 måneder på Viborg tilskærerskole. Var 1 år i huset hos tandlægefamilie i Hellerup, lærte derefter frisørfaget.

Gift den 10. august 1957 i Ildskov kirke med Bent Andersen født den 6. februar 1935, søn af Signa og Carl Magnus Andersen, Ilskov. Bent arbejdede som væver i Ikast, kom hjem som chauffør i sin fars vognmandsforretning, 1954 soldat ved Jydsk Trainregemint i Esbjerg, Padborg og Itzehoe. Tove og Bent byggede ved deres giftermål hus i Ilskov, som de senere har udvidet med børneværelser m.m. I 1960 købtes lastvogntog, og han begyndte egen forretning.

3 børn:

6621. Susanne Hagelskjær Andersen født den 27. august 1958, taget 8. klasse på Salling Ungdomsskole, går i realafdeling i Herning.

6622. Birgitte Hagelskjær Andersen født den 23. marts 1961, går i Ilskov centralskole.

6623. Bettina Hagelskjær Andersen født den 21. februar 1964, går i Ilskov centralskole.

663. Niels Kristian Hagelskjær født den 7. februar 1939 i Ildsgaard. Elev på Brejninggård Efterskole, tjente som elev på Ladelund Landbrugsskole. Aftjente sin værnepligt ved Jyske Telegrafregiment i Århus $1\frac{1}{2}$ år. Elev på Asmildkloster Landbrugsskole.

Gift den 3. marts 1962 i Ildskov kirke med Inger Marie Mølsted Ibsen født den 8. april 1938, datter af Marie og Otto Mølsted født Ibsen, Plantørgården, Ilskov.

Inger har tjent i huset i Århus og København og som fodermester derhjemme 1 år. Inger og Niels Hagelskjær overtog ved deres giftermål en ejendom på 33 ha i Urup ved Grindsted, hvor de siden har bygget nyt stuehus, ny svinestald til 400 fedesvin og udvidet kostalden til 40 malkekøer.

3 børn:

6631. Bente Hagelskjær født den 31. juli 1963, går i skole i Grindsted.

6632. Hanne Hagelskjær født den 10. marts 1967, går i skole i Grindsted.

6633. Niels-Kristian Hagelskjær født den 20. marts 1969.

664. Kaj Skodborg Hagelskjær født den 3. marts 1941 i Ildsgaard. Elev 5 måneder på Salling Ungdomsskole og tjent $\frac{1}{2}$ år på Haughus i Jelling. Soldat ved Jyske Telegrafregiment i Århus i 16 måneder. Elev på Grundtvigs Højskole i Hillerød og på Kjærgård Landbrugs-

skole i Bramminge. Overtog Ildsgaard den 1. maj 1965 for 300.000 kr.

Gift den 3. juli 1965 med Gunhild Irene Pedersen født den 20. marts 1943, datter af Agnes og Anders Pedersen, Sneftrup, Simmelkjær. Gunhild tjente et par år i Ilskov og på alderdomshjemmet i Herning. På fabrik først i Herning og senere i Ikast.

I 1966 blev der bygget hus til 2000 tdr. kartofler. Samme år blev der bygget maskinhus. I 1973 blev stuehuset udvidet med 48 m², og der blev bygget svinestald (til 360 svin) med automatisk fodring og udmugning samt modernisering af kostald, så der nu er plads til 35 malkekøer.

4 børn:

6641. Jenette Marie Hagelskjær født den 26. november 1966, går i Ilskov centralskole.

6642. Marianne Irene Hagelskjær født den 20. marts 1969.

6643. Malene Skodborg Hagelskjær født den 6. februar 1972.

6644. Anita Irene Hagelskjær født den 1. september 1973.

67. Nielsine Katrine Hagelskjær født den 13. september 1905 i Ilskov, gift den 16. september 1930 i Ilskov med Jens Chr. Voer Nielsen født den 14. juni 1900 i St. Bøgelund, Karup, søn af Karen og Niels Nielsen. Jens Chr. Voer Nielsen og Alfred Hagelskjær er, som man vil se, ”dobbeltsvoger” og gift samme dag. Katrine har haft et ophold på Grundtvigs Højskole i Lyngby i 1925, og Jens Chr. på Asmildkloster Landbrugsskole 1923-24, som elever. Desuden har Jens Chr. været elev i 1921 på Herning moseforsøgsbrug.

Katrine og Jens Chr. Voer Nielsen overtog ved giftermålet i 1930 slægtsgården ”Store Bøgelund”, som siden 1790 har været i slægtens eje. Dengang hørte det meste af området, som kaldes Bøgelund, til gården, med de vidtstrakte arealer langs Karup å, som da bestod af uopdyrkede moser, enge og hedestrækninger. I de sidste 5 generationer er der skilt 4 gårde og ejendomme fra St. Bøgelund.

På grund af landbrugskrisen i 30erne, var det svære tider at starte i; men ved fælles hjælp har vore forældre drevet gården frem og samtidig haft tid til at give os børn et godt hjem.

De første år opdyrkedes store hedearealer. Det var et slidsomt arbejde, og da jorden led af kalkmangel, måtte der tilføres store mængder mergel. Men de største problemer med den nyopdyrkede lette hedejord var de kraftige sandstorme. Det skete ofte, at de nytilsæede marker blev ødelagt af forårsstorme, som havde frit spil hen over de nøgne agre. Det eneste værn mod disse ødelæggelser var beplantning, og gennem årene er ca. 70

tdr. land af den letteste jord blev tilplantet, og ligeledes er der plantet mange læhegn. Men jorden egnede sig godt til kartoffelavl, og der er blevet avlet mange kartofler i Bøgelund, da det er en nogenlunde sikker afgrøde. Vi husker, hvordan vi om efteråret havde travlt med at samle op. Alle familiens medlemmer store som små måtte rykke ud, da den eneste kendte opsamlingsmåde var håndkraft.

Førhen blev de lavest liggende arealer overrislet. Egnens beboere byggede i fællesskab i 1820 et stemmeværk et par kilometer syd for ”St. Bøgelund”. Her stemmede man vandet fra Karup å op i en kanal, hvorfra det blev fordelt gennem grøfter og render ud over jorden. Det var et stort arbejde at holde grøfter og kanaler ryddet og i orden, og denne form for vanding forlod man i 1935.

De sure vandholdige mosearealer, der kun blev anvendt til høslet, blev drænet for at kunne dyrkes, og er nu noget af den frugtbarste jord.

Men vore forældres interesse omfattede også mere end gårdens drift og hjemlige sysler. Blandt andet har far påtaget sig flere tillidshverv, både landbrugsfagligt og som sognerådsmedlem i perioderne 1946-50 og 1950-54.

En af fars største fritidsinteresser var jagt. Han har været en ivrig jæger helt fra barneårene. 1. oktober begynder harejagten, det var årets store dag, og jagtgæster strømmede til fra nær og fjern. Nogle af gæsterne blev i flere dage, og det gav stor travlhed inden døre. Mor havde nok at se til, for de lange traveture med bøssen gav god appetit. Om aftenen, efter vi havde indtaget et af mors (solide og) velsmagende måltider, hyggede vi os og lyttede til gode og ofte dramatiske jagthistorier. Hen på aftenen satte mor sig til klaveret, og vi sluttede med at synge aftensang. Far går stadig på jagt, men fiskeriet har efterhånden fået mere af hans interesse.

Mor har altid været glad for sin have og har arbejdet mange timer med jorden for at få den forbedret. Ofte måtte hun tage aftenen med for at holde det hele i orden, som hun gerne ville. Der blev plantet træer og blomster, og hun forstod at behandle og tage vare på dem, så de voksede op, og mors have så man ikke mangle til på disse kanter. Men det var ikke bare prydbuske og blomster, hun interesserede sig for, hun avlede mange grøntsager og bær, som vi nød godt af året rundt.

I 1968 blev ”St. Bøgelund” overtaget af den ældste søn, og vore forældre flyttede til Egevej i Karup, hvor de har bygget hus.

Bøgelund er fra naturens side storslået. De store flader fra Kompedal plantage med bakker og dale afsluttes mod Karup å. Smeltevandsfloder fra istiden har udhulet ”æ däll” en ca. 1 km lang dalsænkning med høje græs- og lyngklædte skrænter på begge sider. Nedenfor gården findes stadig

”æ dam”, den gamle bydam, hvor gæs og ænder snadrede, og kreaturerne blev vandet.

Stemningen ved Karup å er noget helt for sig, som man sjældent oplever andre steder, her er fred og idyl. Mosekonens bryg ligger som et tykt tæppe over åen og engen, frøernes kvækken, vibernes skrig og bekkasinerne trommen, giver en fredfyldt stemning.

Ved regulering af åen i forbindelse med anlæg af fiskedamme blev der i 1962 fundet en mængde svære egeplanker, som man mener oprindeligt har været et stemmeværk. Der blev også fundet en lille medtaget møllesten, der vidner om en hidtil ukendt vandmølle, som har ligget lidt syd for den nuværende bro mellem Bøgelund og Agerskov.

Lidt nord for ”St. Bøgelund” er afdækket en længere strækning brolagt med store sten, som måske har været en oldtidsvej. Ved senere udgravninger blev der i sommeren 1967 fundet en begravelsesplads med 27 grave, hvoraf de to blev afdækket. Men gravene er endnu ikke blevet tidsbestemt. Desuden er der fundet mange flinteredskaber, som vidner om, at Karup ådal har været beboet før vor tidsregning.

Disse fjerne slægter har sandsynligvis følt den samme glæde som vi ved at være opvokset i disse omgivelser. Der er vel næppe nogen, som kan udtrykke sine følelser for sin hjemstavn dybere end digteren Steen Steensen Blicher, han skriver i en af sine sange:

Min fødestavn er lyngens brune land,
min barndomssol har smilt på mørken hede,
min spæde fod har trådt den gule sand,
blandt sorte høje bor min ungdoms glæde.

671. Karen Lilly Voer Nielsen født den 25. januar 1932 i Bøgelund. Gift den 12. marts 1966 i Ny Holte kirke med Laurids Johs. Thygesen født den 24. oktober 1928, søn af Astrid og Niels Thygesen, St. Remme. Karen Lilly var 1947 på Salling Ungdomsskole og 1952 elev på Ubberup Højskole. Sygeplejerske fra Kjellerup sygehus 1952. Supplerende uddannelse på Statshospitalet i Risskov og Fødselsanstalten i Århus. Ansættelse på ”De gamle hjem”, Århus, hospitalet i Hobro, Lillehammer og Kongsberg sygehus, Norge, og amtssygehuset Viborg. Laurids Thygesen har været på landbrugsskole og højskole, studietur til USA (landbrug). Overtog 1964 sit fødehjem ”St. Remme” ved Ikast.

2 børn:

6711. Niels Thygesen født den 22. december 1966.

6712. Inge Voer Thygesen født den 26. juni 1969.

672. Niels Kurt Hagelskjær Nielsen født den 31. oktober 1934. Gift i Karup kirke med Nina Rasmussen født den 21. maj 1938, datter af Minna og Kristian Rasmussen, gårdejer i Høver pr. Galten. Kurt Nielsen var elev på Vesterlund Ungdomsskole 1949-50. Soldat i Viborg 1954-56. Elev på Vejlbjby Landbrugsskole 1956-57. Var ansat ved postvæsnet i 2 år, men vendte tilbage til landbruget i 1959, da han købte ejendom i Gråmose, den havde han indtil december 1968, da han overtog slægtsgården. Nina Rasmussen er uddannet ekspeditrice, har haft stilling som husassistent, elev på Danebod Højskole 1957-58, tog handelsskoleeksamen på Andelskolen i Middelfart 1959.

3 børn:

"Yngste generation"

fotograferet ved familiefesten den 6. januar 1973

6721. Morten Hagelskjær Nielsen født den 10. februar 1960 i Gråmose.

6722. Uffe Bøgelund Nielsen født den 27. september 1962 i Gråmose.

6723. Birthe Voer Nielsen født den 2. august 1967 i Gråmose.

673. Betty Bøgelund Nielsen født den 12. juli 1937 i Bøgelund, gift den 21. januar 1961 i Karup kirke med Jens Nygård Nielsen født den 28. august 1933 i Faurholt, søn af Margrethe og Chr. Nygård Nielsen. Betty Bøgelund Nielsen var elev på Levring Efterskole 1953 og Rønshoved Højskole 1956-57 afbrudt af husassistentstillinger bl.a. i Norge. Økonoma-

elev på centralsygehuset i Herning. Jens Nygård Nielsen var soldat ved Livgarden 1954-56. Elev på Hammerum Landbrugsskole 1956-57, hvorefter han overtog sit fødehjem. Har fra 1970 haft deltidsarbejde som væver på tricotagefabrik i Faurholt.

3 børn:

6731. Jan Nygård Nielsen født den 9. januar 1962 i Faurholt.

6732. Ulla Bøgelund Nygård Nielsen født den 6. juni 1963 i Faurholt.

6733. Berith Nygård Nielsen født den 28. juli 1967 i Faurholt.

674. Rigmor Gunhild Nielsen født den 26. september 1940 i Bøgelund. Elev på Levring Efterskole 1957 og Ry Højskole 1960. Ophold i Detroit, USA 1961-62. 1965 elev på Rødkilde Sygeplejehøjskole, Møn. Sygeplejerske fra Ringkøbing amts Sygeplejeskole i Herning 1968. Realeksamen fra Århus akademi 1970. Ansættelse siden ved hospitaler i Århus, på Island, i Hamborg og i Skotland.

675. Niels Lynge Hagelskjær Nielsen født den 25. august 1949 i Bøgelund. Realeksamen 1967 i Karup, samme år elev på Kogtved Søfartsskole, Svendborg. Lærling som pladesmed i Herning. Elev på maskinmesterlærlingeskolen 1968-69. Sejlet som maskinassistent i rederiet J. Lauritzen 1969-71. Udvidet maskinmestereksamen i Esbjerg 1974. Marinesoldat 1974-75.

EFTERSKRIFT

Kathrine Nielsen (67) Karup fortæller: ”Som det, der først fyldes i en sæk, kommer sidst ud, således blev bror Jens, som var den ældste, den sidste, der blev gift af os børn. Dermed blev der 4 bryllupper inden for et år, og det medførte, at vore børn blev nogenlunde jævnaldrende.”

Det sammenhold, som er praktiseret i familien, var noget traditionelt blandt landbobefolkningen, som er bevaret helt til vor tid i denne familie. Det er vel nok udsprunget af ”de store afstande” og manglen på social forsorg. Dette familiesammenhold kom til udtryk blandt andet ved, hvad vi kaldte familiegilder, som blev holdt, ja, næsten på skift hvert år i vore forældres hjem med eller uden anledning. Men der var mange, dåb, konfirmationer, bryllupper, sølvbryllupper og runde fødselsdage. Mange gange under krigen blev vi samlet op på ladet af en lastbil og kørt fra det ene familiemedlems dør til det næstes, for at få samlet deltagerne.

Karen Hagelskjær (6) købte i 1938 et sommerhus ved Sunds sø af sin datter og svigersøn, Madsine (65) og Chr. Johnsen. I dette sommerhus samlede hun ofte sine børn og børnebørn, og hun efterlod ved sin død huset i fælleseje og til fælles afbenyttelse til sine børn. Dette sommerhus overdrog Karen og Niels Hagelskjærs børn igen til deres børn i 1965, imod at de til gengæld passede graven for Johanne Hagelskjær Nielsdatter på Sunds kirkegård.

De omtalte forhold har bevirket, at vi fætre og kusiner kom til at kende hinanden ualmindelig godt, og de tidligere afholdte familiegilder har fået en afløser i en fest, der afholdes hvert andet år for Karen og Niels’ efterkommere og deres pårørende på Karens fødselsdag den 8. januar. Det er en tradition, Alfred Hagelskjær (64) skabte i 1961, efter at han var kommet til underretning om Anna Myrhøjs artikel i Hardsyssels årbog. Denne, mente han, havde interesse for hele familien, og derfor samlede han os og læste den op.

Alle disse mange ord skal forklare og motivere baggrunden for denne bog.

LITTERATURHENVISNINGER:

- Elvig og Bernhard Larsen: Hagelskjærslægterne 1944.
 Laurids Hagelskjær Lauridsen: Munklindebogen I og II.
 Laurids Hagelskjær Lauridsen: En vandring fra Vester Moselund til Karup 1973.
 Ole Højrup: Landbokvinden 1964.
 Jens Siggård: En hedebondes livsdag. Hardsyssels dagbog årgang 1961.
 Conrad Understrup: Sunds sogns historie. 1935.
 Valdemar Andersen: Gamle gårde langs Karup å. Hardsyssels årbog årgang 1964.

ILLUSTRATIONSLISTE

- Ildsgaard.
 Lille Nørlund, side 17
 Madsine Johnsen og røverkisten, side 19
 Jens Frederiksens kokoppeattest, side 21
 Jens Frederiksen og Johanne Hagelskjær, side 22
 Mette på Bogø og Niels Hagelskjær, side 23
 Rids af stuehuset, side 25
 Bageovn (Landbokvinden side 125 og 133), side 27
 Kjælling, side 28
 Spinding (Landbokvinden side 195), side 29
 Brev fra Karen Meedom H. til Niels H., side 30
 Familien på Ildsgaard 1904, side 46
 Gruppebillede af Karen H. med børn og svigerbørn 1932, side 47
 Fætre og kusiner fotograferet 1955, side 56
 Kusiner og fætre 1973, side 60
 Yngste generation 1973, side 66
 Tavle.

